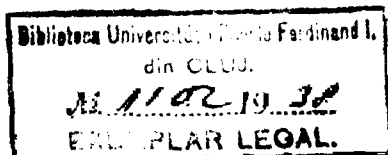

106844

TRANSILVANIA

BULETIN DE TEHNICĂ A CULTURII

Nr. 1

ANUL 68 IANUARIE-FEBRUARIE 1937

SIBIU

549

TRANSILVANIA

(Buletin de tehnică a culturii.)

Educația femeii

de **Alexandru Nicolescu**,
Mitropolit de Alba Iulia și Făgăraș.

În cartea canonicului Francesco Chiesa „Alle donne cristiane“, am cunoscut următorul episod din viața marelui Napoleon: într-o zi, într-o conversație cu generalii armatei sale, veni vorba despre educația copiilor. Când trebuie să înceapă ea? întrebă împăratul. Unul răspunse: la 14 ani, pentru că atunci începe copilul să fie capabil să se guverneze pe sine. Un altul: la 7 ani; pentru că atunci se câștigă uzul rațiunii. Un al treilea: la 3 ani, fiindcă atunci copilul este capabil de a fi educat. Al patrulea: eu cred că de când copilul e în fașe, *mama* trebuie să înceapă să-l educe bine. Un al cincilea: chiar și înainte de a vedea copilul lumina zilei trebuie să se aibă în vedere multe griji și atențiuni, care au mare importanță în creșterea sau educația copilului.

Napoleon își rotește privirea în jur pe la toți, spre a vedea dacă cineva ar vrea să ia cuvântul. Toți se uită la el, cerându-i părerea, iară el: „Cred că nu a nimerit-o nici unul: educația copiilor trebuie să înceapă, douăzeci de ani înainte de a se naște el, cu educația *mamei*“.

Înțelepte vorbe!

Aceste considerente îmi vin în minte când mă gândesc la eforturile atât de laudabile ale „Astrei“ noastre pentru a da mamelor poporului român o bună educație în școlile țărănești ce s’au înființat, sub auspiciile sale, în diferite părți

ale Ardealului, bunăoară în Braşov (despre programul căreţ şcoale din urmă scrie atât de frumos doctorul Căliman, în „Transilvania“, Nr. 5, anul 1936). Acolo se îmbrăţişează, în cadrul cursurilor, toate problemele gospodăriei casnice, problemele de igienă, cultivarea cântecelor, jocurilor, obiceiurilor noastre naţionale, portul nostru naţional, atât de minunat şi o seamă de alte probleme, atât de importante pentru economia noastră naţională şi eul specific al neamului. Se dă atenţiunea cuvenită şi problemelor morale şi religioase. Şi nu se putea să fie altfel, atunci, când morala şi religia sunt organice conerescute cu firea poporului românesc.

Eu, ca terarh al Bisericii naţionale, nu pot decât să mă bucur de atenţiunea ce se acordă religiei şi moralei şi să îndemn chiar pe cei ce conduc destinele acestor şcoli sărăneşti, să dea problemei din urmă o atenţiune din ce în ce mai mare.

În cele următoare, mă voiu nizuî a da câteva sugestii celor ce se angajează la înfăţişarea importanţei religiei şi moralei pentru mamele sau vittoarele noastre mame române, în cadrul numitelor şcoli sărăneşti.

Să le aducă aminte profesorii, înainte de toate, mamei sau vittoarelor mame, de fraza apostolului: „Că şi când eram la voi aceasta am poruncit vouă, ca dacă nu va cineva să lucreze, nici să mânânce“ (Tesaloniceni, II., 3, 10.) „Şi bine este omului când va ridica jugul în tinereţele sale“ (Plâng. Ierem. III., 27.) Să le inculce deci datorita mamelor, premergând ele, fireşte, cu pildă bună, de a-şi deprinde fetele să măture casa, să şteargă praful, să spele vasele şi rufele, să petecească hatnele, să fie în ordine toate în casă, să nu stea o clipă neocupate. Hărnicia fereste de multe primejdii, odrăseleşte modestie şi seriozitate, cruşă multe spese, scapă de mizerii. Fetele să-şi atibă câmp de activitate în casă, în curte, în grădină, la câmp, fiind ferite a-şi găsi mângăiere prin vecini, pe la şezători jocuri sau — dacă se duc — să fie sub controlul permanent şi sever al mamei sau punându-le sub supravegherea persoanelor de încredere şi croindu-le un timp fix şi o limită severă.

Cea mai frumoasă podoabă a fetelor, ca și a mamelor vltitoare, este castitatea, apărată de pudoare, înconjurată de dorul de solitudine sftoasă, de dragoste de casă și de părinți. Să le ferească deci mamele și să se ferească ele când vor deveni mame, de contactul cu persoane corupte, de lecturi nesănătoase, de legături echivoce și ușuraticce, fie cu persoane de același sex, fie cu persoane de alt sex. Am zis că pudoarea este cea mai bună apărare a castității, de aceea se vor feri, tata și mama, de orice cuvânt sau gest alunecos și nepotrivit, păstrând regula onestității și a modestiei, mai ales în ce privește culcușul copiilor.

Să nu se uite că una din însușirile de frunte ale vltitoarelor mame este cumpătul și sobrietatea, prin ceea ce înțeleg nu numai înfrânarea în mâncare și beutură, ci și moderația și simțul de măsură în îmbrăcăminte și speșele de orice solu, fiind mulțumite cu starea și condiția proprie, fără de a plzumi pe alții. Le vor învăța deci mamele să nu fie lacome la mâncare, să nu râvnească la lucruri exchisite, bomboane dulcefuri, etc. Le vor învăța la modestie, în port și îmbrăcăminte, fără de a râvni la prea multe zorzoane. Ambiția și imitarea cu orice preț a suratelor mai înstărite sau mai vanitose, dacă e deplasată undeva, e deplasată aci. Câte căsniciile nu se ruinează pentru mania de a fi la modă, încutbată și în satele noastre! Cum nu se strecoară moda factice dela orașe și în satele noastre, înveninându-le atmosfera curată!

Nu vor neglija cei ce conduc destinele școalei țărănești să și aducă aminte că ascultarea este una din cele mai esențiale virtuți creștinești. „Ascultați de mai marii voștri și vă plecați lor“, zice Apostolul către Ovrei, XIII, 17.

De sigur de aceea zice Apostolul către Efeseni (VI, 1): „Fiți, ascultați pe părinții voștri întru Domnul, că aceasta este cu dreptate“. Ascultare oarbă, dar nu de frică, ci pentru conștiință, fiind aceasta cu dreptate, cum remarcă Apostolul. Este școala cea mai bună, mai ales pentru vltitoarele mame, pentru ca la rândul lor să știe asculta și să se supună autorității soțului lor cu care se vor lega, pe viață, pe moarte. Nu zice Scriptura: „Și la bărbatul tău întoarcerea ta și el te va stăpâni“, Gen. III., 16“. Această

stăpânire a bărbatului, oricât de domoală și blândă ar fi, oricât de delicată atențiune i-ar da el soției sale, fără spiritul ascultării va fi intolerabilă. Luna de miere trece ca fumul, se risipește în vânt mai curând decât s'ar crede și vine proza, proza fadă și searbădă a vieții, cu lanțul oboșelilor, a plictiselilor, a neplăcerilor, a greutăților, fie din partea soțului, fie din partea soției, cu cari eventual trăiesc împreună și atunci școala aspră a ascultării în care a fost crescută soția ca tinără fată, îi va prinde de minune. Ei va fi talismanul, care o va scoate la liman neînvingător, de mântuire. Iluzia că omul e liber și stăpân pe faptele sale, este o iluzie, ca toate iluziile. Cel ce vrea să fie liber și independent apucă câmpii, ea și calul fără frâu și își frânge gâtul. Libertatea noastră, calitatea cea mai nobilă a libertății noastre, este de a ne supune *liber*, de bună voie — aci intră în funcțiune libertatea, — legii lui Dumnezeu, cheazăta cea mai sigură a noastră, sprijinul cel mai puternic a folosirii corecte a libertății voinei noastre, care — dacă nu ține cont de norma evanghelică — devine desfrâu, se preface în libertinaj.

Ei se va atrage atențiunea mamelor sau vittoarelor mame că soarele familiei este *pacea*. Pacea este temelia oricărei prosperități familiare; împiedecă neînțelegerile, calmează spiritele, îmblânzește durerile inevitabile ale vieții, ușurează crucea; naște compătimirea sinceră, multiplică pildele bune și e mijlocul cel mai eficace de a reinălța starea financiară a casei. Unde stăpânește pacea, părinții sunt respectați și ascultați, cei bătrâni cinstiți, cei bolnavi au îngrijirile cele mai grijulii. Frații și surorile, soacrele și nurorile se iubesc și se ajută împrumutat. Iar persoanele de serviciu nu conțenesc cu laudele când vorbesc de stăpânii lor. Dacă ratul poate avea vre-un ecou pe pământ, îl are, de sigur, în sânul familiei, unde stăpânește pacea. De aceea ne-a adus Isus Hristos la nașterea Sa acest bun, mai prețios decât toate bunurile: *pacea*.

Dar pacea, să ne aducem aminte, nu se poate fără *dragoste*. Ea fântânește din *dragoste*.

De unde izvoresc anumite izbucniri, răbufniri sau înflăcărări violente, cari termină într'un potop de injurii și

blesteme și în scene, cari răstoarnă toată casa? Din *lipsă de dragoste*. Dacă cutare femele ar fi știut să închidă ochii, să-și înfrâneze limba, să răspundă cu o vorbă dulce și afectuoasă, focul s'ar fi stins și totul s'ar fi terminat. Ci ea a voit să riposteze cu tot prețul, să învingă *ea*, să aibă *ea* ultimul cuvânt să scoată *ea* limba de o poștă dacă celălalt a scos-o de un cot și atunci s'a ajuns unde s'a ajuns și viața familiară este un iad anticipat, unde este un foc nestins și scrâșnirea dinților. În anume familii nu zărești un surâs măcar, un cuvânt dulce, un act de bunăvoință și gentileță; acestea sunt pentru cei streini. De aci derivă dușmăniile perpetue, fuga de casă și necredințele grave, ale unuia sau ale ambilor soți.

Trebue să se pună în practică, din bună vreme, din tinerețe, *porunca dragostei*: să tubești pe de-aproapele tău ca pe tine însuși. Sfânta Monica și-a desarmat soțul păgân, pe Patriciu, om de o rară violență, prin spiritul dragostei, care știa să-și pună pază gurei și ușă de îngrădire împrejurul buzelor sale. Și suratelor, cari îl cereau cheia tainică a tratului bun dintre ea și soțul său, le indica înfrânarea limbii, spunând să încerce și ele în căsnicia lor și vor vedea rezultatele feteite.

Ei da: pentrucă: „Dragostea îndelung rabdă, se milostivește, dragostea nu pizmuește, dragostea nu se îndărătnicește, nu se trufește. Nu se poartă cu neevlînță, nu caută ale sale, nu se întărită, nu gândește răul... toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjdutește, toate le rabdă...“ cum zice, atât de frumos, Apostolul neamurilor, la I. Corint. 13, 4 ș. c. l.

Cuvinte de aur, cari nu se pot repeta îndeajuns. Dragostea deci o va face mai ales pe viitoarea soție să câștige acel *spirit de jertfă*, care te face să tei cu plăcere asupra ta crucea necazurilor, știind că cel dintâi, care a purtat Crucea fără de a murmura, a fost însuși Fiul lui Dumnezeu. A purtat-o de dragul nostru, ca să ne mântuiească!

Nu-și vor uita, în sfârșit, educatorii noștri să amintească elevilor lor că, în definiție, începutul înțelepciunii este „*frica Domnului*“, cum ne învață Pildele lui Solomon, I., 7. Iar sub noțiunea de „*frica Domnului*“, care este cuvântul

de ordine al oricărui educații morale, se înțelege, cum ne tâlcuiește Fillon, întreg ansamblul datorințelor noastre față de Dumnezeu, cultul intern și extern dumnezeiesc. Să ne învățăm deci odraslele noastre, mai ales pe viitoarele mame, educatoarele viitoare ale familiei, că toată filosofia vieții este în a te supune lui Dumnezeu și poruncilor Lui. El Stăpânul, noi slugile. El a-toate-stăpânitorul, iar noi bieți viermuleși ce ne țirăm în țărână. Datori suntem deci a-l aduce cult intern și extern, a ne ruga Lui, a participa la slujbele dumnezeiești, a-L proslăvi în cântări de laude și a-L preamări prin viața noastră curată. Căci prin aceasta I se sfințește numele, prin aceasta I vine împărăția pe pământ și se lățește în noi: mădularele vii ale împărăției; prin aceasta I se împlinește voia pe pământ, ca și în cer. Toată viața creștinească se rezumă, deci, în frica Domnului, suprema înțelepciune a vieții. Cel ce sunt pătrunși de această frică salutară a augustei majestăți dumnezeiești, îl au pe Dumnezeu pururea înaintea ochilor, Îl văd prezența în toate actele și faptele vieții. Aceștia se nitzulesc a studia cu asiduitate Scripturile: manifestarea pipăită a voinței lui Dumnezeu, a vrierii Sale sfinte și epopeea cea mai grandioasă a dragostei lui Dumnezeu față de noi, ce culminează în istoria, viața și moarrea și învierea lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu și minunatele Sale înfăptuirii pentru fiii oamenilor.

Frica Domnului, deci, frică reverențială de fiu și nu de sclavi, care rezumă întreg ansamblul datoritiilor noastre față de Dumnezeu, trebuie să fie alfa și omega educației morale, pe care o dau conducătorii școalelor noastre țărănești, mamelor sau viitoarelor mame ale poporului nostru românesc.

Cu această din urmă idee, aș fi ajuns la sfârșitul meu, care voia să dea numai câteva sugestii celor ce-și iau sarcina nobilă să se îngrijească de laturea morală și religioasă a programului școlilor țărănești. De voiu fi servit cu ceva și eu cauzei ce-î animă pe conducătorii, mă voiu bucura din tot sufletul meu. Mi-am împlinit și eu o mică parte din misiunea ce-mi incumbă ca Păstor al sufletelor.

Manifestul revoluționar dela 1885

Conferință rostită în fața Maiestății Sale Regelui Carol II. și a Măriei Sale Marelui Voevod Mihai, Moștenitorul Tronului, în ședința festivă a Secțiunilor științifice-literare ale „Asociațiunii“, din prilejul adunării generale publice ținută la Blaj, în zilele de 20—21 Septembrie 1936

de Alex. Lapedatu,

Președinte al Academiei Române.

De când Gh. Lazăr, trecu Carpații să întemeieze învățământul național în Țara-Românească și Gh. Asacht chemă, în același scop, pe cei dintâi profesori români ardeleni la lașii Moldovei, — de atunci, timp de un secol, șiruri neîntrerupte de intelectuali români de dincolo de munți, din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, au trecut, an de an, pe urmele și după pilda lor, în „țară“, cum numeau ei patria-mumă, să îndeplinească funcțiuni culturale de care era atâta trebuință aci ca 'n orice Stat în plină și activă organizare și dezvoltare națională.

Rolul pe care acești cărturari ardeleni l-au îndeplinit — ca profesori, profesioniști liberi și publiciști — în fostele Principate și 'n vechiul Regat este cu adevărat grandios, iar numărul lor cu adevărat impresionant. Căci în afară de cei ce și-au închinat rostul lor învățământului de acasă, de cei ce s'au dedicat mistunii clericale și de pușinii ce s'au putut menține în profesiile libere și în presa națională, încolo, tot ce poporul român din Dacia superioară a putut da, vreme de un veac, ca elemente de progres cultural, a trebuit să treacă munșii dincoace, să-și caute azil și condițiuni mai prielnice de traiu.

Evident, ceea ce-i mâna pe acești oameni încoace, pe căile pribegiei și ale disperării nu era numai necesitatea de a-și câștiga și asigura fiecare o situație materială, ci, în acelaș timp, o parte de ideal; dorul unei vieți naționale libere și nestingherite întru îndeplinirea năzuințelor lor sufletești. Căci ei au fost campionii cel mai activi și devotați.

nu numai al idealului cultural, ci și al celui politic al neamului — al „daco-românismului“, cum, în genere, era numit acest ideal. Iar pentru aceasta, nu militau numai intelectualii de peste munți, ci și ceilalți frați ai lor veniți în țară, să se afirme și valideze în viața economică.

Mărturia pe care agentul polon în Țările Române — Worontez — al revoluționarilor Principelui Adam Czartoryski ne-a lăsat-o în această privință este foarte caracteristică și prețioasă, întru cât el prezintă pe acești din urmă, ca și pe intelectualii ardeleni, ca cei mai conștiințoși și aprigi propagandiști și luptători ai unității române integrale. Și aceasta la 1838 adică în epoca când de abia se înfiripa, în formulele concrete și precise de mai apoi, postulatele politice naționale ce stau la baza constituirii și dezvoltării Statului unitar român de astăzi.

„Ardelenii care vin aici ca profesori și ca negustori — scrie Worontez — sunt cei mai vajnici propagatori ai ideii unității naționale. Ardealul — continuă el — strămtorat în dezvoltarea sa națională, vine în întâmpinarea Românilor care au o situațiune ceva mai bună. Ardelenii persecutați de Unguri și de Austrieci, vin în Țara Românească, unde înrăurirea lor e foarte mare, grație culturii lor mai alese și spiritului lor mai activ“. (P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ioan Câmpineanu pentru unitatea națională a Românilor*. Cluj 1924, p. 8).

Negreșit, cu cât starea de spirit a societății române din fostele Principate se impregna de necesitatea realizării postulatelor naționale și cu cât puterea și prestigiul politic al noii Români se afirmă, cu atât propaganda și lupta Românilor ardeleni — intelectuali și negustori — se întărea și înflăcărea. În mijlocul lumii din țara veche, ei fură și rămaseră fermentul de căpetenie al ideii politice de unitate românească. Nu este școală secundară sau superioară în vechiul Regat în care cărturarilor ardeleni să nu fi profesat, în permanență, idealul național. Și nu este oraș în care ei să nu fi fost priviți de concetățenii lor ca apostoli ai acestui ideal.

Amintirea lor, ca atare, este și astăzi încă vie și strălucitoare în sufletul celor ce i-au apucat sau i-au cunoscut.

măcar din relatările urmaşilor. E suficient să citească bunăoară cineva monografia pe care răposatul Episcop al Huşilor, Iacob Antonovici, a consacrat-o lui Ioan Popescu (Bârlad 1927), întemeietorul şi organizatorul învăţământului naţional din Bârlad, ca să vadă ce suflute mari, eroice, de idealişti jertfitori, au fost aceşti minunaţi oameni. O monografie asupra lor este absolut necesară. Căci numai prin o asemenea scriere se va putea pune în evidenţă rolul covârşitor pe care l-au îndeplinit şi serviciile imense pe care le-au adus cauzei naţionale întru pregătirea şi realizarea unităţii noastre politice.

În viaţa publică a ţării aceşti cărturari ardeleni au fost şi au rămas înaintea de orice Români, luptători, pe toate căile şi prin toate mijloacele, pentru idealul naţional. De aceea îl găsim în toate societăţile întemeiate ca instrumente ale acestui ideal, cum şi pretutindeni unde era o acţiune pentru promovarea lui. Refractari hotărâţi ai curentelor sau doctrinelor politice, sociale şi culturale, care excludeau din preocuparea lor ideea naţională, ei nu au luptat decât pentru ideile liberale, democratice şi naţionale ale timpului. De aceea s'au bucurat de marea încredere şi simpatie a reprezentanţilor acestor idei, cari le-au deschis toate căile ascensiunii în viaţa publică a României.

În schimb, în politica oficială a Statului român nu s'au amestecat, decât în măsura în care erau îndreptăţiţi să o facă ca cetăţeni şi ca purtători de demnităţi ori de răspunderi în structura şi organizaţiunea sa. O singură dată au încercat să forţeze lucrurile în această privinţă, să meargă înaintea însăşi a destinului istoric. E acţiunea revoluţionară de acum o jumătate de veac, care face obiectul acestei comunicări şi pe care, cu bunăvoinţa şi îngăduinţa d-voastră, voi încerca a o expune în cele următoare.

1.

Lumea românească din Capitala ţării, în special Ardelenii stabiliţi aci, trăiau, în vremea aceea, într'o continuă agitaţie naţională.

La 1882 se fondă societatea naţionalistă „Carpaţii”. Peripeţiile prin care trecu înfiinţarea acestei societăţi arată,

mai bine ca orice, starea de spirit de care vorbeam a Ardelenilor din București. Căci, ca să vădească public caracterul ei, hotărîră să o numească „Iredenta română“. La intervenția de sigur a unor factori cu răspundere, se schimbă numirea în „Carpații“ — simbol al unității române. Se știa însă că este societatea iredentistă a Românilor ardeleni din țară, cari, însufleșiți pentru scopul ce urmărea, fondară, îndată, filiale ale ei în toate centrele în care aceștia se găseau în număr mai mare și cu stare mai bună — Brăila, Galați, Ploești, etc.

Sfințirea steagului societății dădu loc la o impresionantă manifestație națională. Negăsind nici o biserică în care să se facă această solemnitate, Carpații se duseră în sala Orfeu, unde, sub președinția venerabilului avocat și publicist bănățean, fost membru al acestei Academii, Dăstle Maniu și a înflăcăratelor sale cuvinte, se îndeplini actul sfințirii, cu un ritual, care amintește — scrie canonicul Ioan Georgescu (*Școlile din Blaj, în Boabe de Grâu, București 1933* [a. IV, Nr. 6], p. 349) — ceremoniile din catacombele primelor veacuri creștine: membrii, doi câte doi, trecură pe sub steagul tricolor, făcându-și semnul crucii și sărutându-l cu înfiorare cutele.

La 1883 se produse intrarea noastră în lagărul puterilor centrale ale triplet alianțe, prin tratatul cu Austro-Ungaria. Evenimentul provoacă o mare decepție printre Românii ardeleni cari vedeau în acest tratat pledeca de căpetente a realizării mai apropiate a idealului lor național. La 1884 serbarea centenarului lui Horia, interzisă în Ungaria, s'a putut face la București numai după multe și neplăcute incidente cu poliția, care avea ordin să supravegheze ca nu cumva să se producă demonstrațiuni ostile la Legațiunea Austro-Ungară. În fine, la 1885, anul în care suntem, se înființă în sprijinul poliției de maghiarizare a Statului unguresc, Kultur-egylet-ul ardelenesc, faimoasa societate Emke, pentru desnaționalizarea elementului românesc de peste munți.

Toate aceste fapte și întâmplări erau de natură să turbure și să agite conștiințele și sufletele românești, cu deosebire ale tineretului ardelenesc din București și ale celor

ce simțeau la fel cu el. Acel ce se puse în fruntea agitației era un fost elev al școalelor din Blaj, atunci student la Universitatea din București și redactor la presa naționalistă din Capitală, bine cunoscut și mult iubit în cercurile compatrioților pentru fanatismul său național și pentru darul cu care știa să animeze pe toți, cu cuvântul și cu scrisul său, pentru cauza Românilor robiți stăpânirii ungurești — Gheorghe Secășanu.

Fire independentă și hotărâtă, pe dată ce trecu în țară liberă, înțelese să se pună, cu toată ardoarea și vigoarea, în slujba națiunii sale, militând, activ și intens, pentru liberarea fraților de acasă, pentru apărarea lor de maghiarizarea de care erau amenințați. Spiritul său conspirator și revoluționar, de care dăduse dovadă încă la Blaj, prin legătura secretă făcută cu colegii săi de clasă pentru serbarea de 3/15 Mai, avea să se manifesteze, de sine înțeles, mai cu seamă aci.

Căci, priceput și energie organizator, puternic și rezistentul animator, el este întemeietorul Soc. „Carpați“, el port-drapelul Românișmului revoltat în presa din București, — mai întâi la „România Liberă“, apoi la propriul său ziar „Unitatea Națională“, — el organizatorul serbării pentru comemorarea centenarului revoluției lui Horia, cu un răsunet atât de puternic în țară, serbare la care se puse bazele unui partid al irendentei române și tot el autorul ideii publicării și răspândirii unei proclamațiuni revoluționare cu prilejul constitutiei Kultur-Egylet-ului la Cluj, în August 1885, ca un răspuns dezesperat la intențiile Maghiarimii ardelenice de a nimici ființa națională a neamului românesc transcarpațin.

Ideile sale iredentiste și acțiunea sa revoluționară erau de altminteri bine cunoscute, de sigur chiar și în cercurile oficiale, din broșura pe care o publicase cu un an mai înainte sub inițialele numelui său G. S.: *Românii de peste munți — câteva chestiuni de actualitate* (București, Tip. St. Mihaleșcu, 1884), — broșură, în care, după ce descrie situațiunea grea a acestora, în constatări și cuvinte impresionante și arată ce este a se înțelege prin „rezistența pasivă“, el preconizează, ca mijloc de mântuire, educația

revoluționară, în familie, în școală, în societate, pretutindeni și, firește, la capăt, revoluția însăși, care trebuia susținută de ardelenii imigrați în țară și de frații de aci, cu toate puterile și prin toate mijloacele, ca singura ce mai putea salva soarta neamului de acolo.

În toate lucrările sale, Gh. Secășanu fu secondat de Gh. Ocășanu, absolvent al Liceului român din Brașov și student și el la Universitatea din București. În desăvârșită comunitate de credințe și sentimente, ambii se legară printr'o strânsă și intimă prietenie și colaborare. De aceea îi întâlnim mereu împreună, la toate manifestațiunile naționale — la „Carpați“, în presă, la serbarea centenarului revoluției lui Horia și la redactarea proclamației revoluționare de care am vorbit și ai cărei autori s'au mărturisit de îndată ce s'au pornit cercetările pentru aflarea lor și stabilirea răspunderilor.

II.

Proclamațiunea aceasta avea să fie, în intenția autorilor, cum am spus, un răspuns dezesperat la politica de maghiarizare a Statului ungar și a națiunii maghiare. În adevăr, politica *sistematică* a Statului ungar pentru desnaționalizarea elementului românesc de peste munți începe în jurul anilor 1880. Ea este în directă legătură cu ascensiunea politică a României. Căci numai după ce aceasta își câștigă independența și se proclamă regat, — numai atunci Ungurii văzură, în aceste evenimente, de natură a consolida și a asigura desvoltarea viitoare, în sens național, pan-românesc, a noului Stat dunărean, un pericol pentru vechiul lor Stat milenar, prin afirmarea crescândă a veleităților iredentiste ale populației sale și prin tendințele centrifugare, asemenea crescânde ale Românilor ce se găseau sub stăpânirea Coroanei Sf. Ștefan. Și numai atunci se ivi, pentru dânșii, necesitatea unei politici sistematice de maghiarizare a acestor Români prin desnaționalizare forțată, violentă.

Nu e, de sigur, momentul de a urmări întregă această politică, dela legea pentru maghiarizarea învățământului primar din 1879 până la fatmoasa zonă culturală a Con-

telul Apponyi din 1918, ca să dovedim că, în adevăr, ascensiunea României, prin consolidarea poziției sale ca Stat național și prin prestigiul ce-și câștigă an cu an în concertul puterilor din sud-estul Europei, a avut, ca urmare, o serie întreagă de măsuri, care de care mai draconice, pentru desnaționalizarea elementului românesc de peste Carpați, spre a împiedeca, dacă se putea, fatalitatea unirii lui cu patria-mumă.

E suficient să arătăm că în serviciul acestei politici se puse imediat și societatea maghiară, stimulată și susținută, moral și material, tot de Stat. Astfel, în Ardeal, unde se considera că pericolul e mai mare și unde deci trebuia lucrat mai intens și cu rezultate mai grabnice, se puse la cale înființarea unei societăți culturale maghiare, al cărui scop, după program, după declarațiile conducătorilor și după comentările presei, era desnaționalizarea elementului românesc sau, în formele eufemistice ale conducătorilor ei, readucerea la matcă a elementului maghiar romanizat. Este fatmosul „Erdély magyar Kultur-egylet“, prescurtat Emke, care trăiește și funcționează și astăzi.

Constituirea acestei societăți, a clasei conducătoare maghiare din Ardeal, adică a asupritorilor direcți ai poporul nostru de acolo, provoacă o mare indignare și revoltă, care, neputându-se manifesta peste munți, în Ardeal, se manifestă cu atât mai puternic dincoace de munți, în țară liberă. Aceasta mai ales după ce se află că la Cluj se fac grandioase și răsunătoare pregătiri pentru activarea societății. Tot ce maghiarimea ardeleană avea mai șovin își dăduse întâlniri acolo. Chiar și nemaghiarii fură provocați să participe. Renegații noștri toxau pe cei ce nu vor veni la festivitățile dela Cluj de-a-dreptul ca tredențiști, trădători de patrie.

Evident că, în o astfel de atmosferă, indignarea și revolta tuturora se potență. Cei ce se făcură ecoul acestei legitime indignări și revolte fură, firește, cărturaril, intelectualii români ardeleni, siliști, de împrejurările vitrege de acasă, să emigreze în „țară“. Și cum înființarea Kultur-egylet-ului veni imediat după interzicerea serbării centenarului revoluției lui Horia și după manifestația dela Bu-

curești în care se vorbi deschis de organizarea unei mișcări iredente române, era natural că cei ce puseră la cale această mișcare și în al căror suflet și conștiință se repercutau mai tare primejdțiile ce puteau veni dela acțiunea acestei societăți, să reacționeze mai întâi și mai puternic, pe cât și prin mijloace pe care le socoteau, în exaltarea lor națională și în mentalitatea lor revoluționară, singurele eficiente.

Astfel născu în mintea acestor oameni Ideea unei proclamațiuni adresată deopotrivă Românilor de peste Carpați ca și celor de dincoace și de pe urma căreia să se producă o mișcare iredentistă, revoluționară — mișcare prin care acești tineri, gata oricând a se jertfi pentru binele și fericirea neamului lor, socoteau că vor izbuti să împlinească, cu un ceas mai degrabă, destinul istoric al neamului. Căci, negreșit, nu li se putea cere acestor tineri calcule diplomatice, împrejurări favorabile și acțiuni sistematice pentru ajungerea scopului urmărit. Nu ar fi fost tineri, dacă ar fi fost astfel. Aceste sunt pentru oameni vârstnici și chibzuți, pentru oameni cu experiență și răspunderi.

În această lumină trebuie deci privită proclamațiunea revoluționară a celor doi tineri studenți români ardeleni dela București — Gh. Secășanu și Gh. Ocășanu.

III.

Proclamația a fost tipărită pe foi volante, de mărimea unui ziar, de format mijlociu, pe cinci coloane, cu cerneală roșie. Ea e dată în numele „Comitetului de inițiativă al iredentei române“, la *18 August 1885*, adică în ziua când avea să se constituie la Cluj Kultur-egylet-ul unguresc și este adresată Românilor. Cuprinde trei părți.

În prima parte se arată motivele cari au determinat-o: „Ungurii discută astăzi la Cluj moartea jumătății neamului nostru, scriu autorii. De pretutindeni s'au adunat sbirii, spre a lua parte la pronunțarea acestei sentințe. Toate straturile sociale, dela ministru până la pîntenul ruginit al nemeșului calic, sunt reprezentate. În mijlocul luminațiilor

și între aburii banchetelor, țipetele lor sălbătice se topesc într'un singur urlet: să facem din Ardeal o țară ungu-rească!

Apoi: „mici de suflet, tot atât pe cât de sălbateci la năravuri, îmbroboditu-și-au întreprinderea cu halna unei mincinoase legitimități. Nu vrem, zic ei, decât să întoarcem la matca naționalității noastre pe Maghiarii românizați. Maghiarii românizați! Unde oare și când?“ Și urmează o polemică de natură istorică în care se arată că tocmăi Românil au fost, în cursul timpului, cei maghiarizați și că dacă nu sunt astăzi Maghiarii mai numeroși în Ardeal e pentru că ei au venit aci numai ca oștii cotropitoare care au pierit.

Ungurii își dau seama de slăbiciunea lor în Ardeal și de aceea vreau „înălțarea unei mari patrii maghiare pe ruinele patriei române. O vreau cu orice preț, cu orice mijloc. Nimic nu e drept, nu e sfânt, nu e uman pentru ei, afară de ce poate sluji la realizarea acestui scop. Iată de ce vreau distrugerea noastră!“

A doua parte a proclamației se adresează Românilor de peste munți. E cea mai întinsă, mai energică și mai impresionabilă. Ar trebui reprodușă în întregime, ca să se poată înțelege tot sbuctumul sufletesc al celor ce au scris-o. „Doi nu vă temeți. Doi nu vă puteți teme, le ziceau ei Românilor de peste munți. Alte urgii s'au prăvălit asupra capulul vostru. Vi l-au plecat, dar din inimă nu v'au putut stinge credința în voi, vigoarea de a-l rearidica din nou. Astăzi, când vi se decretă moartea, în vinele voastre curge sângele colonilor lui Traian mai tute, mai cu putere. Pe ulițele luminate ale Clujului, opinea moșului calcă mai greu... Pe acest Cluj și-l înseamnă el astăzi în mintea sa, cu semne neșterse. Jucăria sa de o minută fi-va, când va voi. Gândul acestui moș trebuie să fie al vostru al tuturor, fraților!“

Iar după o scurtă privire istorică asupra revoluțiilor dela 1437, 1784 și 1848: „Strămoșii voștri nu se temeau, frați de peste munți. Neînspăimântarea lor era izvorită din conștiința vigoarei lor neseceate. Când înverșunarea maghiară era la culme, când moștenirea strămoșească era în supremul pericol, atunci rupeau cu răbdarea, cu supunerea și luptau cum luptă un neam liber și vrednic de li-

bertate. Unul din aceste momente supreme e astăzi pragul vostru. Nu mai suferiți a fi amăgiți de cărturarii căpătuți și fricoși. Ordinea legală a încetat pentru voi de mult. Ea nu există decât pentru Unguri, ca să vă subjuge, să vă distrugă“. Și după ce se face un sumbru tablou al tuturor mijloacelor nelegiuite și infame prin care Ungurii caută să-și ajungă acest scop, proclamația încheie :

„Toate acestea vi s'au făcut prin ordinea legală. Cum vă veți mai putea apăra tot prin ea? Nu, fraților de peste munți, nu vă lăsați a fi înșelați asupra adevăratei voastre stări, asupra celor ce vă așteaptă. Revoluția vine! Deși cerul vi se pare încă senin, pe zări se încrucitșează însă fulgere. Ele v'o vestesc. Revoluția o proclamă astăzi înșiși Ungurii la Cluj. Căci între două popoare, dintre care unul decretează pe față peirea altuia, nu poate fi altă stare, decât starea de revoluție. Nu aveți arme. Așa e. Revoluția pe față nu vă este încă cu puțință. S'au schimbat vremurile, dela Horia încoace. O să le aveți însă și veți face-o! Ceea ce vi se impune astăzi e starea de revoluție întru ascuns, la adăpostul nopții, în umbra pădurilor, în relațiile voastre zilnice cu Ungurii.

„O, fraților, de ce uitați voi că tot avutul acelora cari susțin lupta de moarte împotriva voastră e în mâinile voastre și că de el puteți dispune după plac. Nu știți voi ce lesne se poate preface în cenușă toată bogăția unui grof, unui baron? Nu puteți voi pricepe că nu vă găsiți decât în stare de legitimită apărare, când vă scăpați de un sbir al administrației, justiției sau instrucției ungurești, prin singurele mijloace ce vă mai rămân. Cititi și vedeți cum se apără alte neamuri robite ca și voi. Uitați-vă la Irlandezi. Ce drame de legitimită apărare nu adăpostesc nopțile lor...“

Și așa mai departe, întregă această parte a proclamației cuprinde îndemnuri la fel în ceea ce privește apărarea copiilor pe cari stăpânirea ungurească vrea să-i ia și să-i crească ea, ca să-i facă „domni și vânzători ai nației lor“, în ceea ce privește raporturile dintre asupriți și asupritori, în ceea ce privește pe cei ce le vorbesc „de înțelepciune și răbdare“.

„Aceștia sunt prietenii Ungurilor și răii volorii voștri inconștienți. Nu aveți încredere decât în cei hotărâți să meargă gata de serviciu cu voi în noua cale. Nici Europa, nici rasa latină nu există pentru durerile voastre. Incetați de a vă mai gândi la Împărat. E un tiran ca toți ceilalți, care vă cere punga și sângele scump al copiilor voștri și nu vă dă în schimb decât urgla și disprețul...”

A treia parte a proclamației e adresată Românilor de dincoace de munți, tuturor, fără deosebire, dacă sunt născuți sau nu pe pământul românesc liber. „Momentul e solemn pentru noi, ca și pentru Românii subjugați. A acuza guvernele e o eroare nepermisă. Să ne acuzăm mai bine pe noi, cari, obișnuți a aștepta totul dela ele, am așteptat și așteptăm un întins și serios sprijin pentru posturile expuse ale neamului nostru. Fără îndoială au și ele îndatoriri către poporul român și nu pot nesocoti exigențele unei politicii naționale. Dar un guvern își are drumul său croit de raționile de Stat. Să nu căutăm a-l abate dela ele.

„Să ne facem însă datoria noi națiune, noi opintune publică. Să desfășurăm steagul tredentei române pretutindeni. Să răspundem cu vrednicie conjurației dela Cluj. În familie, în școală, în armată, să se cultive deopotrivă ideea de solidaritate între toți Românii, comunitatea de aspirații, trebuința sfântă de ajutor împrumutat! Convingă-se fiecare Român că garanția reală și statornică a neatârării patriei sale, nu stă în tratate, ci în complectarea unității noastre naționale.

„Cea mai groaznică nenorocire va fi pentru România căderea Transilvaniei. Va fi anticipearea căderii sale. Dacă putem avea vreo misiune în Orient, e numai pentrucă suntem zece și nu cinci milioane. Să ne strângem rândurile, să facem cât mai în grabă ca Românii de peste munți să ne simțească dragostea de frate și Ungurii urgla de dușman!... Căci poporul român a știut să fie mare în toate ceasurile grele...”

IV.

Proclamația fu expediată cu poșta în toate părțile — în Ardeal, în Banat, Crișana și Maramureș — la preoți.

învățători și cetățeni intelectuali români, la redacțiile ziarelor românești și ungurești, la conducătorii societății Emke, la oameni politici maghiari, primul ministru al Ungariei chiar, contelui Coloman Tisza. La Caransebeș ea fu așteptată noaptea, pe străzi, ceea ce provocă alarma ziarelor din Budapesta și Viena, cărora faptul le fu comunicat telegrafic. Evident că, în asemenea condițiuni, lumea luă îndată cunoștință de proclamația revoluționară a treditetului românesc. Ziarele românești se grăbiră, firește, a o desavua, iar cele săsești și ungurești a o condamna cu vehemență, cerând urmărirea severă și pedepsirea exemplară a celor ce o vor colporta și răspândi.

Alarma opiniei publice maghiare fu așa de mare, că presa străină — austriacă și germană în deosebi — comentă cu amploare senzațională proclamația. Curios însă, „Kölnische Zeitung“, o consideră ca operă a Ungurilor, în scopul de a compromite pe Români, spre a justifica astfel politica de opresiune împotriva lor a Contelui Tisza. Guvernul maghiar dădu ordin circular ca proclamația să se confişte pretutindeni, iar fișanții comitatelor românești, publicând acest ordin, amenințau cu cele mai riguroase sancțiuni pe cei ce o ar dosi și nu o ar preda în termen autorităților. La fel procedară magistraturile muncicipiilor și polițiile orașelor.

Totuși proclamații nu se prea strâuseră. Atunci începu goana după ele — cu denunțări și urmărirea, cu perchiiziții și arestări. Tribunalul din Tg. Mureș, ca for competent în crimele de înaltă trădare, ordonă autorităților judicătore din Transilvania să facă perchiiziții domiciliare și să aresteze pe toți cei suspecți, trimițându-i acolo pentru instrucțiune și judecată. Procurorii și judecătorii se puseră peste tot locul în funcțiune. Casele protopopilor, preoților, învățătorilor și celorlalți intelectuali români, chiar ale sătenilor, bătănișii, jură perchiiziționate de-a-rândul, ca să se descopere trădătorii.

Ziarele timpului dau, toate, destule amănunte cu privire la aceste cercetări. Totuși, ele nu le-au putut înregistra decât în foarte mică măsură. Arhivele tribunalului din Tg. Mureș, ale comitatelor, orașelor, polițiilor și

jandarmetel, cereefate, ar da, de bună seamă, multe și surprinzătoare rezultate. Toți cei cunoscători ca naționaliști intransigenți jură perchtziționași. Mulți, foarte mulți jură arestași. Avram Sticoa, preotul greco-catolic din Oarda de sus, preotul ortodox Rusu din Vințul de jos, fruntașul Nic. Bena din Planul săsesc, învățătorii Zevedeto Mureșanu din Sebeșul săsesc și Petcu din Varadia. Paisprezece preoți din părțile Alba-Iuliei jură transportați în lanțuri dela Tetuș la Tg. Mureș.

Redacția „Tribunei“ încă fu perchtziționată, spre a se vedea dacă manifestul nu s'a tipărit acolo. „Temeswarer Zeitung“ acuza direct pe redactorul Pavel Rotaru dela „Luminătorul“, ca autor al proclamației iredentiste. Un oarecare C. Popovici, care adresase Românilor o contra-proclamație, se plânge, în „Pester Lloyd“ (din 12 Sept. 1885), că este amenințat cu moartea de iredențiști. Studenții maghiari dela Universitatea din Cluj manifestă sgomotos împotriva iredentel române, dând foc proclamației dela București și cerând Senatulul universitar să nu mai admită cărți și publicații românești în biblioteca acelei Universități. În fine, Ministrul de justiție din Budapesta dă ordin tribunalelor din Ardeal să controleze întreaga corespondență sosită din România.

Cum se vede, alarma a fost mare și generală. De sine înțeles că situațunea conducătorilor români devin destul de dificilă, ca unii ce erau acuzați sau măcar suspectați de complicitate cu iridenta română. De aceea, „Gazeta Transilvaniei“ (din 25 Aug., 6 Sept. 1885) ține să scrie: „Desfidem pe oricine să dovedească că noi Români de aci, am dat vreodată cel mai mic prilej a se îndoi, că vrem să luptăm numai cu mijloace legale, pentru apărarea naționalității noastre și pentru egala noastră îndreptățire. Am luptat și luptăm întotdeauna pe față și în mod legal și este o adevărată insultă ce ne-o fac stările maghiare, dacă, față cu un apel revoluționar, ce s'a trimis din afară, în mai multe localități din patria noastră și încă chiar la maghiari și care nu stă în nici o legătură cu acțiunea noastră politică, ne trag la dare de seamă și ne amenință cu statutul...“

În congregația comitatului Caraș-Severin, Mihail Beșan și Cortolan Brediceanu resping proclamația și afirmă loialismul populației române față de Statul ungar. Și la Brașov — cum de sigur și în alte părți — chestiunea proclamației formă obiectul discuției în congregație. La acușările ce se aduceau Românilor, răspunse avocatul Dr. Lengeru. Iar la adunarea Societății pentru fond de teatru român, ținută în acel an la Bocșa, în Banat, Iosif Vulcan, președintele societății, ridică un toast pentru dinastie și patrie, condamnând proclamația și pe iredentiști.

V.

La rândul-i, guvernul român luă și el măsuri pentru confiscarea proclamației și urmărirea autorilor, cari se mărturisiră înșiși. Foile fură reținute la poștă și în trenurile ce le duceau spre graniță. Dar lucrurile nu se opriră aci. Căci guvernul unguresc interveni, pe cale diplomatică prin mijlocirea ministrului comun de afaceri streine dela Viena, să se ia măsurile cele mai riguroase împotriva agitatorilor. Corespondența dintre Legațiunea austro-ungară dela București și Ball-plaz-ul fostei capitale habsburgice ne dă foarte interesante lămuriri cu privire la această intervenție și la urmările ei.

Ea începe cu un raport — din 5 August 1885 — al lui v. Eisenstein către Kálnoky asupra unei excursii făcute în munți de ofițerii batalionului de vânători din Sinata în societatea mai multor domni civili, printre cari și Alex. Ciurcu. Ofițerii ar fi implântat, cu această ocazie, un tricolor românesc pe unul din cei mai înalți munți ai regiunii. Câteva zile în urmă civili ce participaseră la excursiune oferiră ofițerilor un prânz foarte animat, cu muzică militară, la un restaurant din localitate. Mulțumind ofițerilor, Ciurcu le urează, într'un însuflețit toast, să implante cât mai curând tricolorul românesc în munții Transilvaniei.

Relatând toate acestea, v. Eisenstein propunea ca întru cât Alex. Ciurcu este cetățean ungar și călătorește adesea, în interese familiare, în Ardeal, să fie arestat, judecat și condamnat ca trădător. Conte Kálnoky, în nota ce face pe raport, se îndoește că propunerea e recomon-

dabilă, dar — scrie el — „este cert că Românii din Transilvania, stabiliți în România, sunt lăsați să comită acte de trădare față de patria lor de origine“.

Raportul acesta e numai un preluțu la ceea ce urmează. L-am semnalat ca să se vadă cât de aproape erau urmărite manifestațiunile și acțiunile Românilor ardelenți de către Legațiunea austro-ungară din țară și cum a ajuns Alex. Ciurcu să fie privit ca trădător și să ceară expulșarea lui, în legătură cu afacerea proclamației revoluționare, cu care, cum vom vedea, nu a avut nimic direct.

Urmează o telegramă cifrată — din 31 August — a aceluiși, prin care se aduce la cunoștință celor dela Viena tipărirea, într'o mică imprimerie evreiască, cu cerneală roșie, a proclamației tridentel române, în câteva mii de exemplare, trimise, în cea mai mare parte, în Transilvania. Guvernul român — zice telegrama — a confiscat însă exemplarele trimise pe linia ferată dela Predeal și cere numele autorilor spre a-i expulsa.

În o altă telegramă, tot cifrată, din 3 Septembrie, se raportează că Comitetul tridentel, care ar dispune de 20 mii arme și — până în acel moment — de 6 mii de voluntari, pregătește o incursiune peste munți, în Ungaria. Într'un raport secret, trimis a doua zi, 4 Septembrie, către Kálnoky, v. Eisenstein confirmă svonul incursiilor armate în Transilvania. Adușă însă că guvernul român lucrează cu toată bunăvoința la suprimarea agitațiilor.

Am ferma convingere — zice el textual — că atâta vreme cât guvernul Brătianu-Sturdza va fi la cârmă, guvernul austro-ungar nu va avea nevoie să se ocupe de chestiunea tridentel. Totuși s'a abținut a vorbi de aceste lucruri ministrului de externe, lui Ion Cămpineanu, căci, dat fiind sentimentele sale, ușor ar putea crede că Austro-Ungaria e avizată la bunăvoința României. Ori, el, v. Eisenstein, se ferește a lăsa cuiva impresia măcar că manifestațiunile tridenteliste ar fi provocat vreun sentiment de frică în patria sa.

Ceea ce-l determină pe plenipotențiarul austro-ungar la această rezervă față de Ion Cămpineanu era convingerea că este un vrăjmaș declarat al Austro-Ungariei. În

adeoară, într'o scrisoare, privată și confidențială, din 19 August, către Hálnoky, aduce la cunoștință acestuia că ministrul de externe al României, într'o conversație pe care ar fi avut-o cu o persoană demnă de toată încrederea, vedea fericirea țării sale numai într'o alianță cu Rusia.

Căci, argumenta el: „Dacă în eventualitatea unui războiu între Rusia și Austro-Ungaria, România ar fi alături de Rusia, atunci, în caz de victorie, ar câștiga fără îndoielă Transilvania și părțile Ungariei locuite de Români, iar într'un caz de înfrângere s'ar putea foarte bine ca România să-și piardă pentru un șir de ani independența, însă numai pentru ca apoi să renască ca o Românie mare și să scuture jugul austro-ungar. Dacă, dimpotrivă, România ar fi alături de Austro-Ungaria, ar avea numai de pierdut și nimic de câștigat: Rusia, învingătoare, ar rusifica-o în foarte scurt timp, iar în cazul unei victorii austro-ungare nu putea căpăta nimic din partea acestuia“.

Relatând acestea, v. Eisenstein relevă deosebirea de vedere, în această privință, dintre Cămpineanu și Președintele Consiliului și mai ales D. A. Sturdza, despre care spune, în acelaș raport, că la un dejun dela Legație, la care participase cu secretarul general dela externe, Al. Beldiman, a rostit o cuvântare foarte caldă la adresa Austro-Ungariei, subliniind că în ciuda tuturor greutăților de ordina economică (era în vremea războiului nostru vama cu fosta monarhie), guvernul român va continua să fie de partea celor două împărății, iar, cu altă ocazie, l-a încredințat că se vor lua măsuri riguroase împotriva iridențărilor și se va opri orice incursiune armată peste Carpați.

La Viena era însă alt sentiment. Acolo cele petrecute în România și, mai ales, repercutearea lor în Ungaria provoacă o serioasă îngrijorare. Faptul reiese clar din telegrama contelui Hálnoky către reprezentantul său la București, din 4 Septembrie, în care i se ordonă textual:

„Binevoitii a ține un limbaj foarte hotărât față de guvernul român. Nu-i ascundeți că, numai grație incurtel și toleranței sale, mișcarea revoluționară, îndreptată împotriva fruntarilor noastre și asupra căreia am atras în mai multe rânduri atențiunea sa, s'a putut desvolta până la un

asemenea grad. Intreaga răspundere cade asupra guvernului regal, pe care-l facem răspunzător de liniștea frontierelor noastre și de siguranța agenților noștri. Așteptăm să se procedeze cu fermitate contra șefilor cunoscuți ai mișcării. Dacă guvernul purcede la expulsarea lor, rugăm a fi încunoștințați de îndată de numele lor și de direcția în care vor fi trimiși. Vă autorizez a nu neglija nimic ca să se simtă la București că suntem în drept să cerem și că cerem o acțiune energică“.

În urma acestui ordin, ministrul austro-ungar se văzu nevoit, ca în lipsa lui Ioan Brătianu din Capitală, să se adreseze lui Ion Câmpineanu, spre a-l aduce la cunoștință cuprinsul telegramelor lui Kálnoky. Câmpineanu răspunse că nu poate accepta reproșul de incurtie și toleranță, întrucât guvernul a pierdut mulți aderenți politici din cauza acțiunilor sale contra tridentei. Va face însă tot ce-i cu putință să oprească în loc curentul revoluționar, guvernul fiind decis să împiedice orice incursiune armată în Ungaria, pe care de altfel nu o crede cu putință. Să nu se uite însă — spunea el — că partidele de opoziție, ca să creeze dificultăți guvernului, nu sunt streine de mișcare.

Primind acest răspuns, Ministerul de Externe dela Viena telegraftază Baronului Mayr că nu se îndoește că agitația este îndreptată și împotriva guvernului român, dar să se insiste pe lângă Brătianu ca, profitând de această acțiune criminală, să statueze un exemplu, pedepșind pe autorii ei. Guvernul român va avea a decide dacă e cazul să expulzeze pe cei ce sunt cetățeni români, în special pe cei doi agitatori principali: redactorul Secășanu și directorul Ciurcu dela „L'indépendance roumaine“. Să ia contact cu Brătianu în sensul telegramelor pe care o prezentase lui Ion Câmpineanu.

Lucrul nu fu însă cu putință până la 9 Septembrie, când primul ministru se întoarce dela Florica în Capitală. Convorbirea e relatată într'o scrisoare particulară a lui Mayr către Kálnoky, din ziua însăși a întrevederii, în localul Legățiunii. Brătianu spunea: 1. Proclamații revoluționare se pot imprima oriunde. Nu se poate aduce decît o învinuire că o atare proclamație s'a tipărit și în Ro-

mânia; 2. Un partid al Iridentei, cu sprijin în țară, nu există. Ar fi să se facă prea multă onoare mâinei de tineri exaltați care își zic Iridenta română, considerându-i ca partid; 3. El vede în această înscenare revoluționară încercarea disperată a opoziției de a răsturna guvernul prin complicitățile exterioare; 4. Poliția are firul agitației în mână și va îngriji să nu se producă alte manifestațiuni. Conducătorilor agitației li s'au pus în vedere că vor fi expulsați, dacă, prin conduita lor, vor da loc la cea mai mică plângere. E întrebarea însă dacă e recomandabil să se facă, prin expulsare, unor astfel de oameni obscuri, aureola de martiri.

Ministrul austro-ungar obiecta: 1. Fiecare Stat, mic sau mare, are îndatoriri față de vecinii săi dela care nu se poate substrate. Ia cu satisfacție cunoștință că guvernul român este conștient de aceste îndatoriri și e destul de tare să le îndeplinească; 2. Măsurile de supraveghere nu trebuie însă să se mărginească numai la cei direct amestecați în aceste agitații, ci și la acei ce le încurajează, funcționarii ai Statului chtar. Brătianu s'a declarat de acord, făgăduind a pedepsi cu ultima energie orice act de încurajare venit dela aceștia din urmă; 3. Fără a fi de părerea lui Brătianu că mișcarea ar fi cu totul neînsemnată, nu o crede totuși capabilă a întreprinde ceva mai serios din lipsă de mijloace (*nervus rerum*). Iridentisții sunt susținuți în primul rând de Românii transilvăneni ce locuiesc în țară, în special de numeroși profesori. Aceștia — se zice — otrăvesc generațiile în creștere cu idei șoviniste; 4. Ce privește amestecul opoziției în agitația revoluționară, n'ar putea, ca Brătianu, să o pună toată în sarcina ei. E neîndoielnic însă că nu este străină de această mișcare. Redactorii ziarului „România” — ai opoziției — au fost perfect inițiați în afacerea proclamațiunii și mulți membri ai Clubului conservator — personal cunoscuți lui Mayr — au luat parte la adunările secrete ale Iridentei. Și anul trecut a avut dovezi că opoziția n'a fost străină de demonstrația din fața Legațiunii (după serbarea pentru centenarul revoluției lui Horia). De asemenea — încheie el raportul — nu pot uita că conducătorii marcanți ai opoziției sunt partizani notorii ai Rusiei.

A doua zi, la 10 Septembrie, înainte de a fi trimis raportul de mai sus, Mayr telegraftază la Viena că Consiliul de miniștri s'a ocupat cu chestiunea expulsării. Brătianu ar fi de acord. Se teme însă că opoziția va deslănțui o mare agitație pe chestiunea aceasta. El dorește să cunoască și părerea lui Kálnoky, care răspunde, referindu-se la telegrama (din 4 Septembrie) prin care cerea cele mai severe măsuri pentru reprimarea agitației și pedepsirea agitatorilor. Și adaugă: „tolerarea agitatorilor atât de periculoși pe pământul românesc și în parte chiar în slujbele Statului, trebuie să înceteze. Guvernul român nu trebuie să lase să treacă o astfel de ocazie, fără a dovedi autoritatea și corectitudinea sa.

Se repeta așa dar, în altă formă, cererea dela început. Și, în adevăr, la 11 Septembrie, Mayr telegraftază la Viena că a trimis raportul cu referire la convorbirea cu Brătianu și că acesta roagă pe ministrul afacerilor străine al Austro-Ungariei să fie liniștit, deoarece guvernul român își va face datoria și va purta de grije să fie liniște în țară. La acest mesaj, Conte Kálnoky răspunde mulțumind lui Brătianu și spunând că are cea mai mare încredere în energia sa. E de mare importanță, adaugă el, în interesul raporturilor noastre, ca dânsul să arate, prin fapte concrete, voința sa fermă.

În acelaș sens telegraftază, la 13 Septembrie, după primirea raportului dela 9 Septembrie. Și anume: „Not vedem pentru guvernul român ocazia binevenită de a acționa în mod sever contra mișcării crescânde împotriva drepturilor internaționale. Creșterea nediscutabilă a acestei mișcări este urmarea lipsei complete de pedeapsă pentru agitatori, care, parte, sunt mușafiri pe pământul României, parte sunt chiar în slujba Statului și care pot conspira în mod deschis contra unei puteri amice și vecine. Este necesar ca guvernul român să se declare pe față și să pedepsească din proprie inițiativă.

Cu alte cuvinte se cerea hotărât expulsarea. Mai mult. Să se facă aceasta, nu ca fiind cerută de Austro-Ungaria, ei ca venind din propria inițiativă a guvernului român. Evident acesta nu putea face altfel. La 16 Septembrie, Mayr

comunică lui Kálnoky că s'a decis expulsarea a șase persoane, între care și a lui Ciurecu, iar a doua zi, la 17 Septembrie, relatează într'un raport, că prefectul de poliție s'a prezentat la Legațiune cerând certificate de călătorie pentru „supușii unguri“ Gh. Secășanu și Gh. Ocășanu. A dispus liberarea acestor certificate și a dat ordin consulilor din Galați și Giurgiu de a-l aviza telegrafic despre trecerea expulsaților. Și adaugă: „Expulsații erau consternați. În toate localurile publice se discută cu aprindere cazul...”

Mai departe, în același raport, se spune că s'a prezentat la Legațiune și dl Lahovary — (de sigur noul proprietar al starului „L'Indépendance roumaine“: Gh. Em. Lahovary), cu Alex. Ciurecu (dela care cumpăraseră starul), rugându-l ca, întrucât dânsul, Mojr, ceruse expulsarea, să-l acorde un răgaz de câteva zile pentru plecare. La răspuns, firește, că n'a avut și nu are nici un amestec în expulsările ce s'au făcut. Iar la întrebarea dacă poate face uz în publicitate de această declarație, a rugat ca numele său să fie cu totul lăsat de o parte în această chestiune. Intervenția era, pentru reprezentantul austro-ungar, dovada legăturilor lui Lahovary cu Ciurecu și intențiunii opoziției conservatoare de a avea două ziare — unul, mai violent, pentru interior, altul, mai moderat, pentru străinătate, spre a se putea provoca, după împrejurări, când la unul când la altul.

La 18 Septembrie se raporta că prefectul de poliție a cerut certificate și pentru ceilalți expulsați „supuși unguri“. Unii pleacă, prin Galați, în Franța, iar Ciurecu, tatăl și fiul, cu un al treilea, prin Giurgiu, la Rusciuc. Enervarea în tot orașul, se scrie, era ieri seară foarte mare. Opoziția anunțase o întrunire foarte populată. Au vorbit patru oratori: avocatul Palade, care atacă violent pe Rege, „faimosul“ Grădișteanu care se jură a se consacra de aci înainte incidentului, fostul ministru de justiție Giani și Jean Lahovary, cari vorbiră, amândoi, împotriva legalității expulsării. Întrunirea se termină la ora 11 seară, dar lumea rămase încă multă vreme pe străzi discutând cu aprindere evenimentele.

Se semnalează în mod special prezența la această întrunire a lui Alexandru Catargi, unchiul Regelui Serbiei

și fratele adjutantului general al lui, care nu lipsește delanici o demonstrație anti-austriacă și care adusesse la întrunire, în chip ostentativ, pe mai mulți membri ai opoziției conservatoare, cu marele său break. O manifestație ostilă în fața Legațiunii fu oprită la timp de poliție, care luase măsuri și pentru paza personală a ministrului austro-ungar. Afară de această întrunire deschisă, se ținu o alta, secretă, la redactorul „Românul“, Vintilă Rosseti. Aci s'ar fi hotărât ajutorarea expulsaților și s'ar fi discutat chestiunea manifestației dela Legație. Rosseti ar fi spus că e o prostie să se facă o atare demonstrație, când poliția este alarmată. Ea trebuie făcută în timpul zilei, prin surprindere.

În sfârșit, la 19 Septembrie, se raportează că expulsații au părăsit „terii“ Capitala, unii cu trenul de dimineață spre Galați, alții spre Giurgiu. La ambele plecări o mulțime mare de oameni s'au adunat pe peron. Afară de câteva scene patetice de adio, totul s'a petrecut în ordine. Alex. Catargi, unchiul Regelui Serbiei, a ținut să fie și de astă dată de față... Consultii dela Galați și dela Giurgiu avizară despre trecerea expulsaților prin aceste orașe.

Cu aceste ultime știri, se încheie corespondența diplomatică dintre Legațiunea austro-ungară din București și Ministerul Afacerilor Straine din Viena cu privire la proclamația revoluționară și la expulsarea autorilor ei. Monarhia vecină obținuse deplină satisfacție în sensul cererilor ce formulase. Ce avea să urmeze nu o mai preocupa așa de aproape. Chestiunea rămânea să-și continue mersul ca o afacere de politică internă a Statului român.

VI.

În adevăr, cum am văzut și din rapoartele Legațiunii austro-ungare, expulsarea celor șase români ardeleni provocă în țară, în București în deosebi, mare emoție și agitație. Era pentru prima oară că un atare act se producea, pentru motive de ordin politic, nu numai față de Români, dar și față de streini, față de acel strein, cari, căutând și găsind în România azil pentru luptele lor politice-naționale, se dedeau la manifestațiuni și acțiuni revoluționare împotriva Statelor streine limitrofe.

Bulgarii, refugiați în România, găsiseră doar până într'atâta ocrotire că guvernul român fusese direct acuzat că uneltește împreună cu ei acțiuni împotriva Turciei. Se știe apoi, că, la 1868, Ion Brătianu a trebuit să se retragă din guvern, pe urma intervenției puterilor europene, tocmai sub acuzația că pregătește, cu Bulgarii refugiați dincoace de Dunăre, revolte în Balcani, iar cu Românii refugiați dincoace de munți, incurșiuni în Transilvania. Este vremea când marele bărbat de Stat era considerat ca un incorigibil și primejdios mazzinist în care guvernele streine nu pot avea încredere.

Ori, întâmplările acestea erau încă vii în amintirea contemporanilor. Nu este deci de mirare că opinia publică primi cu mare emoție hotărîrea de expulsare a Ardele-nilor implicați în chestiunea proclamației tridentiste și că se puse imediat în mișcare în favorul lor împotriva guvernului, neînțelegând și neadmițând ca o asemenea măsură să vină tocmai dela Ion Brătianu. Căci, evident, ca întotdeauna și în toate părțile, această opinie publică se conducea după simțămîntul et național, nu după rațiunea și răspunderea ce, în atari împrejurări, incumbă conducătorilor de Stat.

Decretul de expulsare se dădu la 2/14 Septembrie și fu comunicat expulsaților la 4/16 Septembrie. La 6/18 Septembrie el fu publicat în ziare. Tipărindu-l „Nașlunea“, dădea relațiuni precise și prețioase cu privire la fiecare expulsat în parte. Căci, afară de cei doi autori ai proclamației, Gh. Secășanu și Gh. Ocășanu și de Al. Ciurecu, directorul ziarului „L'indépendance roumaine“, mai fură expulsați: Nicolae Ciurecu, tatăl lui Alexandru, casterul ziarului său, I. Droc-Bănculescu, secretarul Societății „Carpații“ și I. Corneanu, funcționar inferior la Calea Ferată, care avu nefericirea să citească proclamația față de un evreu ce-l denunță ca colportor și răspânditor al ei.

Tot „Nașlunea“, în acelaș număr, reproduce, după „L'indépendance roumaine“ scrisoarea lui Alex. Ciurecu „către adevărații români“, în care arată că, fără să aibă nici un amestec în redactarea și lansarea proclamației, a

fost totuși expulsat, din motive de răzbunare politică, ca unul ce, în ziarul său, ducea campanie necruțătoare împotriva guvernului.

A doua zi, la 7/19 Septembrie, publică scrisoarea de rămas bun al lui Gh. Secășanu, adresată mai întâi cititorilor „Unității Naționale” — ziarul său — apoi fraților de peste munți, aflați în România, scrisoare bărbătească și demnă, care se încheie cu accente pline de încredere în destinul neamului și cu strigătul de: Trăiască România!

Faptul fiind astfel cunoscut, toate ziarele îl comentează. „Românul” (din 7 Septembrie 1885) face un aspru rechizitoriu lui Ion C. Brătianu, fostul revoluționar și exilat dela 1848. Dacă ar fi trăit, se spune, C. A. Rosetti ar fi știut și putut împiedeca atentatul la libertatea presei și la ospitalitatea tradițională a Românilor, rușinea expulsării fraților înșiși de pe pământul patriei mume. Amintește atitudinea proteguitoare a lui I. C. Brătianu față de Bulgarii revoluționari. Asemenea cuvintele pe care le-a pronunțat în Parlament, ca răspuns la cei ce-l acuzau, în 1868, că fomentează mișcările tridentiste și pregătește incursiuni armate în Transilvania, cuvinte care au provocat atunci, furtună de aplauze și au rămas adânc imprimate în inimile tuturor Românilor: „Când cumnatul meu se ceartă cu sora mea, nu am dreptul să mă amestec, dar când ridică brațul s'o lovească, s'o înjunghie, atunci trebuie să ridic și eu brațul s'o oceresc, s'o apăr”.

Pe când presa discuta cu aprindere expulsarea, se făcu și plecarea expulsaților, care-și aleseră singuri punctul de plecare peste graniță, refuzând pașapoartele ungurești. Ciureu, tatăl și fiul, cu I. Corneanu, plecară, prin Giurgiu, la Rusciuc, unde se și stabiliră, iar Secășanu și Droc-Bănculescu, prin Galați, la Paris.

Plecarea, în deosebi a acestor din urmă, dădu loc la impresionantă manifestațiune. Lumea umplu peronul gării și sălile de așteptare. Când clopotul dădu al treilea și cel din urmă semnal de plecare și expulsații se urcară în vagoane, din toate părțile izbucniră strigăte însuflețite de „trăiască România” și „la revedere”. În ultima clipă, I. Droc-Bănculescu se aruncă jos, îngenunche și sărută pământul

țării, înmânând lui Dimitrie Roseff, directorul „Românului“, o scrisoare de rămas bun către frații din România liberă. Poliția cu prefectul erau de față. Nu se întâmplă însă nici un incident.

Agitația continuă și după plecare, prin întruniri de protestare convocate la București și în principalele orașe din țară, -- Iași, Craiova, Ploiești, etc. Inceputul cu începutul însă atmosfera încărcată, dela început se risipit și lucrurile se potoliră. Singură „Gazeta Transilvaniei“ dela Brașov (17—22 Ianuarie 1886) rămase să poarte o polemică mai lungă cu guvernul Brătianu asupra expulsării Ardelenilor, în o serie de cinci articole, sub titlul: „Ministrul Brătianu și Românii Ardeleni“, în care discută impresia pe care această expulsare o făcu în Transilvania și felul cum presa ungurească și oponia publică o exploată împotriva Românilor de aci, mai ales după discursul pe care Ion Brătianu îl rosti, în Senat, ca răspuns lui C. Boerescu, în aceeași chestiune, la discuția adresei de răspuns la mesaj.

VII.

În Ungaria lucrurile nu se liniștiră însă așa de repede. Acolo, în județele dela granița românească (cele secuești, în particular) persista teama de agitații anti-maghiare și de incursiuni din România. Subprefectul județului Cluj raportează Ministerului de Interne, la 19 Octombrie, că mișcărilor tridentiste în satele românești dela frontieră (Bihor, Tulgheș, Berchiș și Hollo) se întetesc. Denunțând ca instigatori pe „popii“ lor, el scrie că unul din aceștia, cel din Hollo, trecând prin vama Tulgheș, pe teritoriu român s'a aruncat jos, a îmbrățișat pământul „patriei“ și a izbucnit în plâns. Indrăzneala tridenților, încurajată de protecția României, crește mereu. Maghiarimea și Armentimea din aceste părți este periclitată, satele secuești fiind departe, pe când cele românești în imediata apropiere a Moldovei. Cere întărirea posturilor de jandarmi, eventual chiar trimțterea unui regiment unguresc de soldați.

Comandantul de jandarmi din Cluj era îndrumat să cerceteze de aproape cele raportate și să facă propuneri în consecință. Totodată este autorizat să angajeze agenți

informativ (spion) dintre jandarmii pensionați și alți indivizi îndemânateci, în contul Ministerului de Interne, care să urmărească atent mișcările naționaliste, aducând cele aflate la cunoștința comandantului și ofițerilor de jandarmi indicați de el. În fine, pentru că, deși proclamațiunea iridentei române fusese trimisă preoților, învățătorilor și intelectualelor române din toate părțile, nici unul din aceștia nu s'a conformat ordinului de a o preda autorităților, Ministerul de Interne, socotind faptul ca un act de patență complicitate cu acțiunea revoluționară, ține să ia o serie întreagă de măsuri pentru supravegherea și urmărirea lor.

Astfel, la 25 Octombrie, dă un ordin confidențial către prefecții județelor cu populația românească (în număr de douăzeci) în care se spune că atitudinea antipatriotică a tuturor acestora e pe deplin dovedită, căci deși puși sub strictă supraveghere, că această incumbă funcționarilor pe răspunderea lor personală. Ei trebuie să denunțe orice acțiune și orice persoană care ar lucra împotriva intereselor Statului, în special pe învățătorii școalelor române confessionale, pe notarii nepatrioți și pe străinii cari vin în mod clandestin în țară să turbure și răzvrătească populația românească. Toate cheltuielile împreunate cu o astfel de supraveghere se vor pune la dispoziția prefecțiilor. Necesitatea asigurării ordinii și liniștii cere dela toți funcționarii administrativi să și îndeplinească datoria până la sacrificiu.

În aceeași zi, se trimite o adresă la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin care se acuza direct de legături cu tridentă română, deci de trădare de patrie, toți membrii clerului Bisericii ortodoxe române în frunte cu mitropolitul și episcopii ei. Dovadă că proclamațiile le-au fost trimise tuturor, că în școalele gr. or. române se face pe față educație antipatriotică până și copiilor, că pe copertele catetelor este chipul regelui României și harta României Mari (până la Debretin), că bibliotecile școlare sunt pline de cărți și hărți iridentiste, că în seminarii sunt angajați ca profesori agitatori notorii ca preotul Popescu (Simeon?) din Ripaș, că mitropolitul Miron Romanul dă rol de frunte la toate ocaziile lui Partente Cosma, unul

din cei mai falmoși agitatori, că la serbări se arborează steagul național, că chipturile elevilor dela Brașov și Sibiu sunt împodobite cu tricolorul românesc, că aceștia primesc burse dela cercurile tridentiste din România și tot deacolo îndrumări și instrucții agitatorice...

La fel clerul Bisericii unite, în frunte cu episcopul Victor Mihályi dela Lugoj și cu mitropolitul dela Blaj, care, dacă nu mai mult, are datoria să apere interesele bisericii ce-i sunt încredințate împotriva tridentel române, ce urmărește planul ca pe Românii gr. cat. să-i treacă la Biserica ortodoxă. Ca și preoșii, tot așa învățătorii români de ambele confesiuni sunt acuzați că uneltesc direct și fanatice împotriva Statului ungar, pentru răzvrătirea populației românești. Căci dacă institutele și școlile românești și-ar fi făcut datoria, se zice în adresă, n'ar fi survenit cele întâmplate.

În fine, o a treia adresă trimite ministrul președinte al Ungariei ministrului comun de Afaceri Straine al Monarhiei, — adresă în care se spune că, deși guvernul român, în anumite cazuri, a intervenit cu energie, n'a făcut totuși ce s'ar fi cuvenit și îl era în putință, ca să înlăture răul pentru timp mai îndelungat. Dimpotrivă, a primit și angajat în secret pe falmoșii agitatori români din Ungaria, iar fiilor acestora le-a dat burse, a pus la cale, în mod public, intrigi și afățări, a provocat conflicte la graniță. Măsurile luate au fost numai aparente. Proclamația tridentistă a fost confiscată numai în parte. Restul a fost afișat în comunele dela granița ungurească. Exilații au fost numai de formă izgoniți din țară. Ei sunt subvenționați de guvernul român. S'a înființat o asociație care să treacă pe Românii gr. cat. la Biserica ortodoxă. Cărți didactice, ziare și hărți tridentiste se introduc pe sub ascuns, dar cu știrea guvernului român, în Ungaria...

Toate acestea au pricinuit neliniștea și tulburarea din ultimul timp, și cari, prin măsurile energice ce s'au luat, au fost înlăturate. Dacă însă guvernul român nu va îndeplini îndatoririle sale, lucrurile se vor repeta. De aceea trebuie intervenit ca el să pună capăt agitațiilor, să se fiixeze granița cu Ungaria, să nu mai primească și ocro-

tească pe agitatorii români fugiți peste munți, să nu le mai dea burse, etc., etc. Intervenția oficială a Excelenței voastre, se zice, a fost totdeauna încununată de succes. Nu mă îndoiesc că și în cazul acesta va fi...

Așa dar o naște întreagă de trădători. Căci preoții, învățătorii și intelectualii vizați alcătulau clasa conducătoare a poporului român din Ardeal. Ori toți aceștia — în bloc, fără excepție — erau învinuți de trădare, puși sub urmărire și amenințați cu pedepse. Evident că, așa prezentate lucrurile, nu mai putea fi vorba de urmările și efectele acțiunii revoluționare dela București, ci de marea luptă permanentă, de rasă, dintre asupriți și asupritori. Și evident că, în asemenea condiții, nu mai putea fi vorba de pace și liniște. O luptă surdă, dar îndârjită, era angajată — luptă ce avea să dureze până la lichidarea deplină și definitivă și în care ceea ce se petrecea atunci era numai un episod. Sfârșitul lui avea să se petreacă tot acolo unde începuse — la București.

VIII.

În adevăr, chestia expulsărilor fu adusă în Parlament, atât în Adunarea Deputaților, cât și în Senat. Este ultima fază politică a ei — epilogul. Aceasta se făcu pe trei căi: 1. Prin intervenția lui C. Boerescu, la desbaterea adresei de răspuns la mesaj în Senat; 2. Prin petiția pe care expulsații dela Rusuc — Clurcu, tatăl și fiul, cu I. Corneanu — o înaintară și Camerei și Senatul și prin care solicitau ca prin votul lor, să se revină asupra decretului nedrept de expulsare a unor Români de origine; 3. Prin interpelarea pe care M. Hogașniceanu o adresă Președintelui de Consiliu, în Cameră.

C. Boerescu ridică chestiunea în ședința Senatului dela 4 Decembrie (*Monitorul Oficial*), Nr. 10, din 11 Decembrie 1885), spunând că, deși nu există nici o cerere din partea Austro-Ungariei (?), totuși 6 Români au fost izgoniți din țară, trimiși în exil. Cere primului ministru să justifice acest act, întrucât, la discuția legii de expulsări, în 1881, a declarat că niciodată nu va ezita să arate Parlamentului motivele pentru care va face uz de această lege.

De altfel, susținea Boerescu, cum Constituția nu pune pe Români din alte State în categoria străinilor, legea din 1881 nu-l privește și deci nu le poate fi aplicată.

Deși intervenția fu foarte sumară, Ion Brătianu ținu să răspundă pe larg (*Monitorul Oficial*, Nr. 10, din 11 Decembrie 1885). A trebuit să aplice legea, zicea el, pentrucă era vorba de interesele mari ale țării primejduite prin acțiunea iredentiștilor. Numai dacă legea ar fi fost aplicată pentru vreun interes personal, al său sau al vreunui amic, ar putea să fie învinuit. Nimic din cel ce au rostit tirade patetice pentru expulsați n'a făcut pentru Români și Românism cât a făcut dânsul. El a insistat să se înscrie în Constituție, la 1866, dispoziția ca Români din orice țară, prin o simplă renunțare la protecția străină, să fie recunoscuți ca cetățeni. Nimic n'a primit pe Români de peste Carpați și nu l-a îmbrățișat, cum l-a primit și îmbrățișat el.

Aceasta nu înseamnă însă să uite, ca alții, de interesele generale ale țării, clădită cu lupte și jertfe de secole. Am suferit însemnări și persecuții de tot felul ca să câștigăm situația pe care o avem astăzi. Români de peste munți să ne lase să ne conducem singuri politica noastră. Victor Emanuel a trebuit să exileze pe Mazzini. Zisu-l-a cineva trădător? Guvernul italian a trebuit să ia măsuri contra iredentiștilor săi. Învinutu-l-a cineva de lipsă de patriotism? Suntem noi în măsură să ridicăm drapelul conchistei Transilvaniei, Banatului, Bucovinei? Atunci de ce să amenințăm, de ce să facem revoluțiile în Austro-Ungaria? Și când aceasta? Câteva zile înainte de izbucnirea revoluției din Filipopoli. Dacă Bulgarii dela noi ar fi făcut numai o mică mișcare, n'am fi fost acuzați că am copleșit Peninsula Balcanică și Transilvania cu conspiratori, că suntem o națiune de tulburători, în loc să fim ceea ce trecem în ochii Europei că suntem prin prudența noastră?

Și termină: „Nu știu cine zice că Bulgarii și Rumeliștii ne-au imitat pe noi. Nu, domnilor, nu ne-a imitat nimic, în nimic. Luați toată istoria noastră, de când a început mișcarea Românilor, dela 1848 și veți vedea că în totdeauna am fost pentru respectarea tratatelor. Căci numai în această respectare cei mici își găsesc puterea lor“. Era

evident, o aluzie la recentul tratat pe care România îl încheiase cu Tripla Alianță prin mijlocirea Austro-Ungariei.

Ca răspuns la cuvântarea lui Ion Brătianu, exilații dela Paris — Secășanu, Ocășianu și Bănculescu — trimiseră, la 22 Decembrie, ziarului „Românul” o întâmplinare prin care arătau că nu s’au amestecat în politica țării și nici n’au căutat să dea directive acestei politici. În proclamație n’au făcut apel la intervenția guvernului român, ci a societății române. Nu s’au amestecat în politica de partid. Au cerut chiar aceasta dela toți frații lor așezați în țară. Felicitările ce i-au venit dlui I. Brătianu dela Românii din Ardeal, n’au venit, de sigur, dela cei întemnițați, ci dela oamenii tronului, cari, fatalmente, sunt oamenii Ungurilor.

Petiția expulsaților dela Rusie fu dezbătută în ședința Senatului dela 22 Ianuarie 1886. Raportorul ei, M. Orleanu, prezintă maturanului corp un raport în care se năzuia a dovedi că legea dela 1881 se aplică și Românilor din afară, nerecunoscuți încă cetățeni și că deci măsura expulsării este legală, că aceasta s’a făcut din motive de ordin superior, pentru interese generale ale țării, amenințată de agitațiile tridentiste și revoluționare și că guvernul, care a dat decretul de expulsare, va avea de grije să-l abroge atunci când va socoti că măsura nu mai este necesară (*Monitorul Oficial*, Nr. 30, din 25 Ianuarie 1886).

Senatul aprobă propunerea comisiei de a trece la ordinea zilei asupra petiției. Dar membrii opoziției, în frunte cu G. Mârzescu, cerură insistent discuția raportului, ceea ce se refuză însă. Atunci G. Mârzescu prezintă textul unei interpelări pe care o anunțase în ședința din 30 Noembrie (*Monitorul Oficial*, Nr. 7 din 6 Decembrie 1885) și pe care voi să o dezvolt. Fîind împiedecat, pe motive de regulament, ceru cuvîntul în chestiune personală. Dar intervenția ministrului de justiție Eugen Stătescu și mai ales, a celui de cultură, D. A. Sturdza, provoacă un mare scandal. Incidente penibile și dureroase, chiar după 50 de ani, pentru cei ce le cercetează, determinate de pasiunile politice, de spiritul de intoleranță și de temperamentul trăsăbil al com-

batanților și asupra cărora e bine să nu mai stăruim. (*Monitorul Oficial*, Nr. 30, din 25 Ianuarie 1886).

Dar punctul culminant al chestiunii expulsărilor în Parlament fu interpelarea lui M. Hogălniceanu, din Adunarea Deputaților, dela 11 Februarie 1886 (*Monitorul Oficial*, Nr. 45, din 18 Februarie 1886 și în broșură separată: *Interpelațiunea privitoare la expulsarea Românilor de peste Carpați*, adresată guvernului de M. Hogălniceanu, deputat al col. I. de Brăila, București 1886), cum și răspunsul lui Ion Brătianu la această interpelare. Ca întotdeauna, Hogălniceanu vorbește cald, frumos, impresionant. Cuvântarea sa, prin cuprins, constituie pagini de istorie, iar, prin formă, ca expresie literară și sentimentală, pagini de antologie. Ea merită să fie pusă alături de cele mai vestite cuvântări ale sale rostite în Parlament sau la Academie.

Cum oratorul ținea să o arate dela început, această interpelare privea o întreită cauză: de naționalitate, de legalitate și de umanitate. Cele din urmă se adresau guvernului și națiunii române. Cea dintâi și guvernului și națiunii maghiare. Căci în ea trata raporturile politice dintre cele două State și popoare în epoca contemporană, raporturi al căror bilanț îl stabilește Hogălniceanu într-o înținsă și foarte prețioasă expunere istorică și din care reiese că Ungurii și Ungaria datoresc mai mult Românilor și României, decât aceștia acelorora.

Cetind aceste pagini de istorie, în care Hogălniceanu intră ca actor principal, simți regretul că oamenii noștri politici, bărbații de Stat, care au avut rol așa de însemnat la întemeierea, organizarea și dezvoltarea României moderne, nu și-au scris memoriile. Căci, în cea mai mare parte, aceste pagini sunt pagini memorialistice. În ele e vorba de împrejurările și evenimentele de pe la 1859—60, din timpul războiului pentru eliberarea Lombardiei, când Ungurii, cu Kossuth, Klapka și Teleky, vroiau să provoace o insurecție în Transilvania, cu ajutorul lui Cuza Vodă, cu care ei încheiară, în acest scop, o convențiune formală, prin mijlocirea împăratului Napoleon și a lui Victor Emanuel. Imprejurările acestea sunt azi bine știute și din alte izvoare. Totuși, partea personală luată de Hogălniceanu la

ele nu este cunoscută decât din această cuvântare a sa. Aci zace interesul și importanța ei istorică.

După ce, în felul acesta, stabilește care erau idelle și angajamentele lui Kossuth și ale tovarășilor săi cu privire la naționalități în genere și la națiunea română în particular în 1848 și în 1860, Kogălniceanu arată cât de greșită este politica de maghiarizare a guvernelor și națiunii maghiare. El stăruiește asupra ei dovedind cum în toate culele vieții și organizației de Stat activează această nefericită politică, cu deosebire față de Români. Tabloul este nu se poate mai complet și mai impresionant. El atestă cât de bine cunoștea marele bărbat de Stat starea Românilor de peste munți în vremea celei mai necruțătoare politici de maghiarizare și câtă dreptate aveau tinerii ce lansaseră proclamațiunea revoluționară să se îngrijoreze de viitorul fraților lor de peste munți. De altfel acesta era și scopul interpelării sale.

Kogălniceanu încheie acest capitol al interpelării sale cu următoarele cuvinte: „Nu a venit timpul ca dl prim-ministru Brătianu să-și aducă aminte cuvintele pe care la 1868, cu ocaziunea discuțiunii asupra proiectului de adresă la tron, le-a zis de pe această tribună: „Când cumnatul meu se ceartă cu sora mea, eu nu mă amestec; dar când bărbatul surorii mele a ridicat brațul ca să o înjunghie, atunci ridic și eu brațul?“.

„Aceste cuvinte explică — zicea el — proclamațiunea iridentei române. Scriitorul, autorul acestei proclamațiuni, a fost în București, dar izvorul ei este în Budapesta, este în actele și persecuțiunile administrațiunii maghiare în contra Românilor. Și stingerea iridentei nu o va face izgonirea a șase Români, ci contenirea erei persecuțiunilor și înlocuirea prin un regim de pace, de libertate și de frăție!

„Oamenii de Stat din Ungaria își vor ierta acest consiliu ce-mi permit a le da; li-l dau în același spirit, care m'a povățuit în 1859 și 1860 de a da ospitalitate la miile de emigranți unguri, de a scăpa dela furci mai multe capete scumpe națiunii maghiare! Da, o afirm, regimul actual, de va continua, poate aduce focul și sabia în locuințele Românilor de peste Carpați; dar să nu creadă vecinii noștri

unguri, că prin aceasta ei își întăresc patria și viitorul național „Cuvinte profetice ce aveau să se adeverească pe deplin peste treizeci de ani numai.

Partea privitoare la legalitatea măsurii de expulsare, din punct de vedere al efectului moral și național, din punct de vedere al interpretării, juridice și politice, în țară și în Ungaria, este iarăși foarte interesantă prin considerațiile, apropierile și destănuirile pe care autorul le face pentru susținerea tezei sale. El combate pe Ion Brătianu cu propriile sale cuvinte rostite la diferite ocazii în chestiunea Românilor de peste munți. Autorii proclamației trebuiau reprimăși neapărat, dar nu prin expulsare, ci prin judecare și condamnare în țară. Rămăneau cel puțin pe pământul românesc.

Ce privește, în fine, partea privitoare la umanitate, ea este atât de mișcătoare, încât trebuie să fie reprodusă în întregime, ca una ce constituie de altfel și minunata perorație a cuvântării: „Domnilor, am zis că interpelarea mea mai are și o parte umanitară; aceasta o adresez în special dlui prim-ministru. Mă adresez la umanitatea d-sale, la trecutul d-sale, la 1848, când și d-sa și eu și mai toată generațiunea de atunci am fost disperați. Aveam mume, aveam surori, aveam rude; multe lacrimi au vărsat atunci numele, surorile noastre și în genere femeile române pentru exilul nostru.

„Dor cel puțin această disferare a fost rostită de străini! Dacă dl Brătianu a uitat astăzi să readucă aminte poemul lui Michelet! Fac apel, d-le Ion Brătienne, la tinerețele d-tale, la cele ce profesai atunci, la principiile ce le așigai; acestea te-au adus astăzi unde ești. Ori cât ești om de Stat, nu este bine să rupi cu trecutul d-tale, când mai ales acel trecut a fost așa de frumos!

„Sunt câteva zile de când a venit la mine femeia unuia dintre disperați, cea mai săracă, cea mai nevoiașă, cea mai simplă Ardeleancă, spunându-mi că bărbatul său este izgonit din țară, fără să fi făcut altceva, decât că a fost surprins la drumul de fier fiind o proclamațiune; ea plângea cu patru șiruri de lacrimi și îmi zicea: m'aș duce lângă

bărbatul meu, la Ruscuc, aş munci chtar cu braţele ca să-mi hrănesc bărbatul; dar am copii şi trebuie să stau cu ei aci pentru şcoli.

„Acel râu de lacrimi care curgea pe faţa bietei române, mi-au adus aminte de lacrimile ce în 1848, care întotdeauna aminteşte şi faptele d-tale de atunci şi cu drept cuvânt, căci dela 1848 începe regeneraţiunea noastră, la care ai luat parte, adu-ţi aminte de acele lacrimi şi şterge pe acelea care astăzi se varsă în urma ordinului d-tale de expulsare!

„Şi după ce m'am adresat la guvern, mă adresez şi la Regele României, la fostul Domn al Românilor; îl conjur să se gândească, că sângele vărsat pe câmpurile de bătăle ale Plevnei, Griviţei şi Smârdanului, a acoperit de glorie şi a întărit tulpina tinerei noastre dinastii, lacrimile poporului, lacrimile mumelor, sofiilor şi fetelor române, departe de a întări şi de a face să se desvolte aceea tulpină, o vor slăbi, putrezindu-i tinerele vlăstare! Sfârşind conjur pe dl Ion Brătianu să nu facă, ca lacrimile vărsate din ochi de Români să păteze paginile istoriei întâitului Rege al României“.

În răspunsul său, Ion Brătianu (*Monitorul Oficial*, Nr. 45, din 18 Februarie 1886) trece asupra expunerii istorice din interpelare, sub cuvânt că nu-l priveşte şi stăruieşte numai asupra restului, „ca să şterg, zice el, lacrimile de pe faţa d-lui Kogălniceanu“. — „Să-i aduci înapoi, şi le-ai şters“, răspunse acesta. Dar Ion Brătianu era un om, care, în chestiunile mari, politice, de interese superioare ale Statului, nu luneca pe panta sentimentalismului, ci se ţinea drept, în mijlocul realităţilor, oricât de neplăcute i-ar fi fost ele.

Arătând avantajul lui Kogălniceanu de a fi vorbit cu libertatea omului ce nu se găseşte la locul de răspundere, el relevă situaţia grea în care se află dânsul tocmai din aceeaşi cauză. De aceea trece de-a-dreptul în miezul chestiunii — la motivele care l-au determinat să dea decretul de expulsare. Ţine să rectifice însă afirmaţia lui Kogălniceanu că, dacă elementul român din Transilvania va pieri, va pieri şi România, mărturisind credinţa sa nestrămutată

că, oricât de vitrege vor fi împrejurările în viitor, ea și în trecutul său, neamul românesc, întreg, va rezista, nu va pieri niciodată. Aceasta pentru că să se știe în Ungaria, orice ar face guvernul și națiunea ungurească, nu vor putea împledeca în dezvoltarea spre destinul său istoric, acest neam.

Stăruiește apoi asupra sentimentelor sale față de Românii de peste Carpați, reamintind cele spuse în cuvântarea de răspuns lui C. Boerescu, în Senat, că el a înscris în Constituție dreptul lor specific la recunoaștere și că tot el i-a primit cu brațele deschise și i-a protejuit, în avantajul chiar al băștinașilor. Nu pentru proclamație i-a expulsat, ci pentru consecințele ce putea avea acțiunea lor agitatorie și revoluționară asupra Statului român, într'un moment foarte greu și delicat politic. Căci, dacă Bulgarii de pe Dunăre s'ar fi mișcat pentru insurecția din Rumelia și dacă Ardelenii dela „Carpați“ ar fi încercat măcar o incursiune cât de neînsemnată în Transilvania, — care ar fi fost situația României sub raportul obligațiilor sale internaționale, față de puterile stremte și amice?

Ardelenii au avut și au societăți culturale și naționale în țară, pe care le-a sprijinit și susținut toată lumea, cum este soc. „Transilvania“, a lui Papu-Illarian. Dar soc. „Carpați“ nu este de felul acesta. Ea face agitații neîngăduite. A pus la cale o demonstrație ostilă la „Legăția Austro-Ungară“, care a trebuit să fie apărută zile de-a-rândul de poliție. Ea instigă lumea să se răscoale și să treacă Carpații. Sfaturile bune și cuminți ce s'au dat conducătorilor, n'au fost ascultate. În proclamațiune se recomandă mijloacele violente ale distrugerii, dinamita, asasinatul. „Fac apel la d-ta, d-le Kogălniceanu și te rog să-mi spui dacă în acțiunile noastre revoluționare, d-ta și eu ne-am gândit vreodată să propagăm ceea ce acești oameni îndeamnă pe alții să facă?“

Acestea au fost motivele pentru care a trebuit să ia măsura expulsării asupra autorilor proclamației tridentiste — zicea Ion Brătianu. Iar la o ripostă a lui Kogălniceanu, de ce nu i-a dat în judecată, în loc să-i fi aruncat afară din țară, el replică: „Ești în eroare, d-le Kogălniceanu, căci

numai aruncați nu au fost. Am luat pentru dânsii toate precauțiunile posibile ca să nu sufere. Bine vorește a te informa, dacă, în această privință, nu am luat mai multe precauțiuni, decât am luat pentru însăși copiii mei, când i-am trimis la studii în străinătate...”

* * *

Cu aceasta, chestiunea proclamațiunii revoluționare dela 1885 și a agitației ce ea a provocat, atât dincoace, cât și dincolo de munți, se încheie. Altele, de altă natură, îi luară locul. Exilații rămaseră câțeva vreme în străinătate. Iar când veni momentul să se întoarcă în patrie, fiecare își reluă rosturile sale. Căpetenia lor, Gh. Secășanu, pe acela de modest profesor secundar la Severin, la Tulcea și la Măgurele, unde se și sfârși din viață, la 1930, în vârstă de 72 ani, ignorat de presa ce acum o jumătate de veac, făcuse atâta sgomot în jurul numelui și mișcării sale.

E singurul din tovarășii de exil care a avut norocirea și fericirea să vadă România întregită a năzuințelor și străduințelor sale de tinerețe. Și, de sigur, nu odată va fi reflectat în această Românie, la acțiunea sa revoluționară. Nu a putut-o regreta însă pentrucă a fost efluxul firesc al sufletului și conștiinței sale românești și pentrucă a fost izbucnirea legitimă a sbuciumului în care a trăit întreaga sa generație față de primejdțiile ce se ridicau atunci asupra neamului său de peste Carpați.

Acțiunea aceasta constituie azi, istoricește, un episod interesant și emoționant al luptelor noastre de desrobire și întregire. Am socotit — mai ales după ce am aflat corespondența diplomatică din Arhivele dela Viena — că e bine să-l reconstituesc și să-l expun în întregul său, nu numai pentru interesul ce-l prezintă în sine, ci și ca un omagiu adus pe deoparte, șirului nesfârșit de luptători însuflețiți pentru unitatea națională, veniți de peste Carpați în țara mună, iar pe de altă parte, Blajului, care de două sute de ani aproape, întreține aci, pe vatra luminoasă de învățătură a școalelor sale, focul sacru al Românișmului la care s’au călît sufletele și conștiințele atâtor generațiuni de tineri ce au trecut pe la aceste școale și între cari a

fost cândva și luptătorul însuflețit și neînfricat pentru unitatea națională despre care am vorbit până acum, Gh. Secășanu.

Și sunt profund mișcat și nespus de măgulit că mi-a fost dat să pot aduce aceste omagii scumpe inimii mele, ca român și ca istoric, în fața M. S. Regelui, măritul și luminatul nostru Suveran, cărui a fi cer prea supus îngăduința să-i proștern nestrămutat devotament, simțemintele de nemărginită iubire și de respectuoasă grațitudine ale tuturor celor ce, ca și mine, simt sufletul Său regesc totdeauna alături cu sufletul neamului întru care este confundat.

Sub semnul unificării sufletești

de **Ion Breazu.**

Unitatea de program este unul din marile postulate ale ceasului de față, a căruia importanță nu știm dacă e înțeleasă pe deplin de conducătorii organizațiilor noastre și de toți muncitorii în ogorul „Astrei“. Ea singură ne va ajuta să atingem realizări masive, care să ne dea apoi dreptul să ne alegem noul obiective de muncă.

Comitetul Central al Asociațiunii e preocupat în permanență de acest gând al acțiunii sistematice și unitare. El este și rațiunea circularei, pe care dl președinte al „Astrei“ a adresat-o președinților de despărțăminte și de cercuri culturale, prin ultimul număr al „*Transilvaniei*“, circulară, al cărei rost nu putem să-l subliniem îndeajuns.

Pornind dela îndemnul Regal, atât de înțelept și de măgulitor pentru noi, de a continua munca de unificare sufletească pentru care de altfel „Astra“ și-a câștigat și până acum merite unanim recunoscute — dl Președinte îndrumă organizațiile noastre să lupte în acest an pentru cunoașterea, prețuirea și îmbogățirea acelor elemente ale patrimoniului nostru național, pe care se întemeiază structura lui specifică și unitară.

Organele îndrumătoare ale „Astrei“, Comitetul Central și Secțiunile științifice și literare, își vor consacra o mare parte din activitatea lor punerii în valoare a acestor elemente. Broșuri speciale vor îmbogăți „Biblioteca populară“, conferințe rostite de specialiști vor arăta trăsăturile care constituie farmecul specific al fizionomiei noastre etnice și vor da îndrumări pentru recunoașterea și valorificarea lor.

Până atunci însă conducătorii despărțămintelor și cercurilor noastre culturale sunt rugați să așeze în programul de activitate din anul în curs acest punct atât de important situându-se în felul acesta pe o linie generală unită

de muncă culturală. Căci fiecare poate contribui, după priceperea și dragostea lui, la cimentarea unității noastre sufletești. În sanctuarele „Astrei“, cuvântul acesta a fost rostit totdeauna cu iubire și adâncă înțelegere. Dacă plinirea vremilor ne-a găsit pregătiți, strigând din toate plepturile dreptul și dorința noastră de a trăi împreună, aceasta se datorește, aici, în Ardeal, înainte de toate activității Asociației noastre. Cel care rostese deci acest gând în numele ei — fie cuvântul lor cât de simplu și de nemeșteșugit — au mai mult decât toți îndreptățirea să nu fie luați în deșert. Ei îl pot spune apoi cu certitudinea că își vor atinge scopul, pentru că conștiința unității este adânc înrădăcinată în toate straturile sociale ale neamului nostru. Cu toate împotririile vremurilor, cu toate hotarele care ne-au frânt trupul veacuri de-a-rândul, instinctul unității s'a țesut cu trăinicia și siguranța unei fatalități istorice. Asemenea culturii, unitatea sufletească este însă o flacără care trebuie hrănită fără întrerupere, cu iubire împlinsă uneori până la jertfa de sine, pentru ca să ne putem bucura de lumina și căldura ei binecuvântată. Instinctul ei, care mocnește pretutindeni, care în vremuri de primejdie se poate ridica pe culmile sublimului, trebuie lămurit și adâncit fără odihnă. Și aceasta o poate face fiecare intelectual, de la profesorul de universitate, până la cel mai modest preot și dascăl de sat.

În ciclurile de conferințe care vor fi organizate la orașe, în lecțiunile școalelor țărănești, în cursurile serale pentru muncitorii și meseriași, în descinderile la sate, acest subiect să fie așezat la loc de cinste. Din specificul nostru etnic, a cărui conservare și prosperitate este întâia grijă a „Astrei“, vor fi scoase în evidență, în acest an, mai ales acele elemente, care sunt suporturile de căpetenie ale unității noastre sufletești. Câte dintre neamurile pământului se pot mândri de pildă cu o limbă atât de unitară ca a noastră? *Atlasul Lingvistic al României*, opera monumentală care va fi publicată, începând cu acest an, de către Muzeul Limbii Române din Cluj, va aduce dovezi surprinzătoare pentru fundamentarea științifică a acestui adevăr. Chiar și din hărțile desprinse din acest

Atlas, pe care dl Sextil Pușcariu le-a publicat în ultimul număr din *Revue de Transylvanie*, se poate vedea cum graiul nostru n'a cunoscut niciodată împotrivirea granturilor.

Același lucru se poate spune și despre arta noastră populară. Fără îndoielă că ea ne încântă și prin stufoasa ei varietate. Sub înfrumusețările ei atât de diverse se ascunde însă același duh comun, în care ne recunoaștem cu eu toții de ori unde am fi. În „Spațiul mioritic“, cartea lui atât de plină de frumuseți și de judecăți drepte și adânci, Lucian Blaga a arătat ca nimeni altul, care sunt liniile structurale ale acestor arte, atât de fericit împlinită, încât poate sta alături de cele mai strălucite dovezi de aptitudine culturală și distincțiune sufletească a neamului nostru. Ori unde ne-am găsi deci pe întinderea pământului strămoșesc, dintr'un crâmpeliu de cântec sau dans, din liniile unui covor sau ale unei țesături, să descifrăm accentul lor panromânesc și, odată descoperit, să-l arătăm și altora cu toată dragostea pe care o merită.

Câte pilde de lupte eroice, împlinse adesea până la jertfa supremă, nu pot fi apoi scoase din trecutul nostru? Sunt ele oare cunoscute pretutindeni, formează oare un capital sufletesc viu pentru fiecare Român? Pentru a aminti una singură: câți dintre intelectualii noștri — să nu mai vorbim de țărani! — cunosc în plenitudinea ei vizitarea de profet al unității, lupta de arhanghel a lui Nicolae Bălcescu? Chipul acestui sfânt n'ar trebui să lipsească din nici o casă de Român.

Circulara dlui Președinte este deci cât se poate de binevenită. Avem credința că în raportul general din acest an, ne vom putea mândri cu munca unitară și rodnică a tuturor despărțămintelor noastre, pentru îmbogățirea conștiinței unitare a rasei.

O carte care ne trebuie

de **prof. Valeriu Moldovan.**

Având nevoie de unele informațiuni privitoare la trecutul Ardealului, am răsfoit o carte cărere abia acum încep să-l înțeleg rostul mai mult politic decât științific.

E vorba de o lucrare postumă a celebrului Jancsó Benedek istoricianul de pe vremi al mișcărilor noastre naționaliste — sau dacă vrei — tredentiste.

Sunt îndeobște cunoscute operele acestui scriitor ungar dintre cari amintim pe cea mai principală: „*A Dáko-Román történesek*“.

Ei bine, bătrânul Jancsó Benedek a ținut, ca înainte de moarte să dăruiască conaționalilor săi oșunși pe urma tratatului de pace dela Trianon sub stăpânire românească, o „*Istorie a Ardealului*“ care a apărut numai în anul 1931, câteva luni după moartea autorului ei sub îngrijirea dlui Gyallay Domokos (Cluj, Editura Minerva).

Scopul urmărit de autor iese în evidență din următoarele fraze din prefață: „Am scris această carte cu intenția, ca să creez prin ea cel puțin în liniamente generale un tablou coerent asupra vletii istorice a popoarelor Ardealului și în deosebi asupra celei a maghtarilor... Generația de azi a Maghtarimii din Ardeal nu a avut prilejul să-și cunoască *istoria proprie*, ca pe o istorie a Ardealului. În școale i-a propus istoria statului maghtar integral și a naștunii maghtare, în care istoria lui ardelenescă aparte și-a pierdut *particularitatea ei caracteristică și distinctivă*, contopindu-se în „cea dintâi“.

„M'a îndemnat să scriu această carte lipsa aceea care se resimte la intelectualitatea maghtară din Ardeal, care ar dori să aibă o privire generală asupra istoriei sale...“ „Am scris această carte pe seama *publicului mare și a tineretului*“.

În fața acestei sollicitudini față de maghtarii din Ardeal ni se impune vrând-nevrând — întrebarea: oare ce s'a făcut pe acest teren pentru *Românii Ardeleni*?

Ori argumentele invocate de vechiul nostru profagotist Jancsó Benedek, nu se potrivesc în o mare măsură

— mutatis mutandis — și asupra noastră a Românilor de dincoace de Carpați? Oare nu e și la noi cazul, că istoria românilor din Ardeal, care se propune dela untre încoace, în cadrele istoriei generale a Românilor“ *să-și fi pierdut particularitatea ei caracteristică și distinctivă?*“

Oare publicul mare și tineretul român din Ardeal și Banat nu simte lipsa unei istorii scrise în mod popular, care să-l ajute a dobândi o privire generală asupra idellor și faptelor și a suferințelor moșilor și strămoșilor lor?

Lipsa unei bune istorii a Ardealului, scrisă de un Român, pentru Români și cu deosebită considerare la Românii Ardeleni, e cu atât mai mare și mai urgentă, cu cât dela Gheorghe Barițiu încoace nu s'a mai scris nimic în direcția asta. Or valoroasa operă a lui Barițiu nici nu se mai află în comerț, de altă parte evenimentele tratate acolo se încheie cu decentul penultim al veacului trecut.

Cel ce ar vrea să se lămurească asupra vicisitudinilor Românilor Ardeleni și Bănățeni din ultimele 3—4 decenii până la untre nu are la îndemână vreo carte lesne accesibilă și nu prea scumpă.

Valoroasa lucrare a lui Teodor Păcățianu „Cartea de Aur“ — pe lângă că e numai o *Colecție de documente*, mai suferă și de inconvenientul de a nu se mai găsi în comerț și de a nu fi mult prea voluminoasă pentru a putea fi utilizată de *publicul mare și de tineret*.

Ori scopul nu se poate ajunge decât printr'o carte scrisă pe înțelesul tuturor, care să fie în același timp și ieftină.

Credem, că ar fi datorita „Astrei“, ca să ia inițiativa stimulând printr'un premiu corespunzător pe istoricii noștri reputați, să ne dea cât mai urgent — *această carte — care ne trebuie*.

„Astra“ în slujba unificării sufletești

de I. Agârbiceanu.

M. S. Regele Carol al II-lea, președintele de onoare și înaltul Patron al Asociațiunii noastre, a binevoit a indica pentru „Astra“ o activitate cât mai intensă în scopul desăvârșirii unificării sufletești a poporului român. E o mare cinste pentru vechea noastră instituție de cultură, care se năzuește să rămână mereu tânără, mereu prezentă în actualitatea problemelor naționale, aceasta atențiune și distincție din partea Regelui României, inspiratorul principal al educației și culturii naționale din întreaga țară și supraveghetorul atent al înfăptuirilor ce răsar din aceste inițiative.

Programul Asociațiunii, așa cum a fost alcătuit de marii ei întemeietori, a îmbrățișat și îmbrățișează toate ramurile de activitate care pot contribui la sporirea patrimoniului spiritual și material a poporului. Cel mai înalt bun spiritual a fost considerat în programul din trecut al „Astrei“, trezirea și întărirea conștiinței naționale a Românilor dela Apusul Carpaților. Sămânța ce se aruncă pe oricare câmp de activitate cade pe loc sterp, dacă nu există acea sensibilitate care primește și fructifică, dată de conștiința națională. Pentru a însufla masele mari pentru o mai înaltă, mai bună și mai fericită viață națională, a fost nevoie mai întâi ca poporul să se afle pe sine și să-și aprecieze valoarea lui, prin conștiința națională.

De aceea oricare domeniu, îmbrățișat în trecut de activitatea Asociațiunii, a fost nîmbat cu idela și sentimentul romanității noastre. Poate și atunci când, după părerea celor de azi, nu ar fi avut îndreptățire acest romantism național. Cel de-atunci l-au aflat necesar tocmai pentru trezirea și întărirea conștiinței naționale.

Mulți au crezut că după unire „Astra“ se poate dispensa de-a mai alimenta „mândria de a fi român“. Cel care au cunoscut și cunosc realitățile din România Nord-Vestică, ravagiile rămase în urma vitregiei timpurilor abia opuse, știu că, cel puțin încă trei-patru decenți în anumite regiuni va trebui lucrat mai departe pentru deșteptarea

și creșterea conștiinței naționale. Sunt întregi straturile populare în Nord-Vestul Țării, ca și în Secuime pornite pe drumul maghiarizării pe care au fost aruncate de ocârmuirea străină. Procesul desnaționalizării lor trebuie oprit pe loc și el nu se poate opri prin legi și ordonanțe, ci numai prin re-deșteptarea mândriei naționale. Sunt atâția intelectuali, între patruzeci și cincisăptezeci de ani, cari, cu o cultură complet străină și potrivnică aspirațiilor românești, au nevoie de o puternică mândrie națională, de o încredere desăvârșită în puterile și destinul poporul din care fac parte.

Iată pentru ce și după unire, „Astra“ a avut, ca o preocupare deosebită, continuarea activității pentru trezirea și întărirea conștiinței naționale. Ea nu s'a lăsat intimidată de oameni cari bagatelizau aceste străduințe, spunând că le-a trecut vremea, că timpul de azi nu e al romantismului național, ci al realizărilor pe teren.

* * *

De sigur că îndată după unire o instituție ca „Astra“, trebuia să se gândească și la problema unificării sufletești a Românilor de pretutindenea. Pentru deșteptarea conștiinței naționale în regiunile unde se simte încă această nevoie, lucrează și au mentrea de-a interveni și alți factori, în special școala și biserica națională. „Astra“ a și simțit necesitatea acestei probleme și îndată după unire a organizat descinderea sa la București în cadrul unor mari sărbători naționale, pentru întregul românism. De asemenea a organizat marele parastas național la Vidra și Câmpeni, întru pomenirea Cratului Munților, Avram Iancu.

După cum fără o puternică sensibilitate și rezonanță a conștiinței naționale nu poate rodi nici o idee și nici un sentiment în orice domeniu al vieții naționale ar fi sămânate, tot asemenea, fără realizarea unei puternice unificări sufletești, nu se pot închipui crearea și executarea comandamentelor spirituale ale noului Stat român.

Organizarea, consolidarea Statului român e strâns legată de această unificare sufletească.

Evidențiem dela început: e vorba numai despre desăvârșirea acestei unificări sufletești. Ea există de veacuri,

cu multe sute de ani înainte de unire. Dacă *unitatea* sufletească, neamul românesc a avut-o dela naștere, — așa cum se vedește în limbă, lege, obiceiuri, literatură și artă populară, — cum puține alte popoare o au, — *unificarea* sufletească, adică *unirea în gând, simțire, voință, ideal* — am început să ne-o câștigăm dela întâia pălpăire a culturii naționale cărturărești, dela întâia carte pentru toți Românii (Scriptura, Cronicații) și dela întâia faptă istorică pentru neamul întreg (Mihai Viteazul). Ea a mers sporind, din veac în veac, până s'au putut scrie și cânta mai întâi versurile:

Eu ți-s frate, tu-mi ești frate.

Intr'amândoi un suflet bate.

Unificarea sufletească nu e altceva decât înflorirea unității etnice, — acesta e temelul ei natural și singurul. Iar trezirea se face prin alimentarea conștiinței, a mândriei naționale.

Ungurii, pe vremuri, au încercat imposibilul, antinaturalul și de aceea au trebuit să fie înfrânți în năzuințele lor: Ei căutau să făurească un gând, o simțire, o voință, un *ideal comun* pentru popoare cu etnicitate cu totul deosebite. Ei nu și-au dat seama de legea naturală că un ideal comun nu-l poate crea și urma decât o etnicitate omogenă. În parte simțeau și ei lupta împotriva firii la care s'au angajat. Sperau însă ca prin sugrumarea culturilor naționale, prin amorțirea conștiinței naționale, prin injecțarea propriilor lor culturi, să schimbe însăși compoziția etnică a sufletului „minorităților“.

Pentru a ajunge, pe cale artificială, la acel ideal comun care e chintesența unificării sufletești, au organizat ei întreaga politică de maghiarizare.

Pentru noi, lupta pentru desăvârșirea unificării sufletești este un lucru firesc și, deci realizabil. Cu mult mai ușor decât pentru alte state naționale, făcute sau mărite în războiul mondial. La noi unirea în gând, simțire, voință, s'a dovedit, cu o putere elementară, în însăși actele de unire ale Provinciilor. Idealul unitii politice, într'un Stat național, era unul general românesc, de cel puțin două veacuri conștient. Unirea, la noi, s'a făcut spontan, a fost

izbucirea flăcării din jarul care ardea de veacuri sub spuză. Că, în toate cele mari, am fost un gând, o simțire, o voință, că, deci, suntem unificați sufletește în liniile mari ale vieții naționale, după unire am dovedit-o prin ușurința cu care am făcut cele două reforme sociale: împroprietărirea și votul universal. Dacă după unire n'am fi avut un gând și o inimă toate clasele sociale românești, cele două mari reforme revoluționare ar fi putut îneca Țara în sânge. Că continuăm să fim unificați sufletește în vremile mari de viață, avem dovada în unanimă respingere a comunismului de către toate sufletele cu o trează conștiință națională.

* * *

Unificarea sufletească totuși nu e încă desăvârșită. Pentru a fi așa e nevoie de un gând, o simțire și o voință, de același ideal, nu numai în lucrările mari, ci și în cele de duzină, de toate zilele. Cutezăm să afirmăm că în ceasul unirii această unificare sufletească și în lucrările mici, era mai mare decât azi. Aveam cu toții, atunci o nemărginită încredere în tot ceea ce face nașlunea română prin Statul său național, prin guvernele și parlamentul său.

Dacă azi această încredere a mai slăbit în unele regiuni sau în unele păături sociale, în unii indivizi, pricina e a se căuta în noi înșine, mai ales în metodele și argumentele de luptă ale partidelor noastre politice. Ele, pentru acapărarea puterii, pentru combaterea adversarilor politici, au aruncat lozinci false, adeseori antinaționale, fără să-și dea seama că, împărțind nașla în biserici și bisericuțe pun stavile în calea procesului de unificare sufletească, într'o vreme când el se desvolta firesc și puternic.

„Regionalismul“ n'a fost totuși niciodată la noi altceva decât un mijloc de luptă politică, nu o stare sufletească. Dovada e dată în faptul că el se topea îndată ce un partid sau altul care-l așșa, acapara puterea. Dovadă în împrejurarea, că oricât de tare ar fi fost răscolite mizeriile și aspirațiile locale, la noi, dela unire până azi, nu s'a putut apropia nici umbra resentimentului între provincii, cum a fost, de o pildă — un restim între Croați și Sârbi.

„Astra“, în slujba unificării sufletești are mai întâi de furcă clar cu acestea perturbate dela suprafața vieții naționale, pricinuite de învrăjbitrea partidelor politice. Ea a înțeles, de ani în șir, să ia lupta împotriva acestor anomalii și să vestească din nou crezul *solidarității naționale*, încercând să grupeze din nou, *într’o tabără*, pe cei desbinați de luptele și interesele politice.

Cu tactica, perseverența și desinteresul ce o caracterizează, ea a reușit, în multe părți să refacă aceasta solidaritate. În orașe în cari de ani de zile familiile românești, învrăjbite prin politică, nu mai aveau relații, se izola, o tabără de activitatea culturală-națională dezvoltată de alta, — azi lucrează din nou în cadrele „Astrei“ mână în mână. Adunările noastre generale, necercetate o serie de ani de către unii fruntași, numai din motivul că persoanele dela conducerea ei, în viața privată, mărturiseau și urmau un alt crez politic, adunările despărțămintelor, boicotate de o parte a intelectualilor din partea locului, numai din motivul că cei dela conducere erau de alt colorit politic, — și-au reluat aspectul lor de pe vremuri, întâlnindu-se aici din nou toată suflarea românească.

Din an în an se înțelege la noi tot mai mult de către toată lumea că învrăjbirile politice nu au ce căuta în lupta pentru binele colectiv al neamului. Aici toată lumea trebuie să fie unită în gând, simțire, voință și jertfă.

De sigur că cel mai puternic mijloc de a îndepărta asperitățile produse de luptele politice este o puternică conștiință națională. Numai ea poate duce la o tot mai mare unificare sufletească, fiindcă ea aduce imperativul național al *aceluiiași ideal*. De aceea „Astra“ și după unire a lucrat și lucrează din răspuțeri pentru o tot mai clară și conștientă conștiință națională.

Nenorocirea e că-i lipsesc mijloacele materiale pentru o operă atât de importantă, ca și pentru mijloacele cari pot sluji direct *unificării sufletești*.

Cât privește acestea din urmă, „Astra“, a dat un manual de *Istorie* și unul de *Geografie* pentru plugarii români de pretutindenea, cel dintâi scris de dl I. Lupaș, al doilea de dl Sabin Oprean, amândouă apărute în Biblioteca popo-

rală. Sunt în curs de tipărire alte trei volume care cuprind conferințe despre *Sărbătorile naționale* scrise iar pentru românii de pretutindenea. Cunoașterea de către toți Românii, — nu numai a acelor care iasă azi din școala românească, — a poporului român cu istoria lui, a pământului pe care trăiesc, — e întăritul temel al unirii în gând, simțire și voință, a unificării sufletești în același ideal. Sunt în curs de pregătire în același scop broșuri cu figuri culturale și istorice ale românilor de pretutindeni, o broșură cu cele mai bune poezii naționale și patriotice scrise de autori din toate provinciile românești. Ar fi necesară o lucrare care să aducă, cu note cântecele și dansurile reprezentative ale Românilor de pretutindenea, alta cu porturile și datinile românești din toate provinciile.

Dar toate aceste lucrări ar trebui să apară în zeci de mii de exemplare, să fie scrise de oameni competenți care să aibă timp pentru ele, având și o remunerație materială. Cu mijloacele ei de azi „Astra“ abia le poate tipări în câteva mii de exemplare și autorilor lor nu le poate oferi nici un onorar.

Pentru aceeași unificare sufletească, asupra căreia ne-a atras atențiunea, ca o distincție pentru „Astra“. M. S. Regele, președintele nostru se gândește la mari descinderi, cu sute de intelectuali și popor, cu caracter cultural-național pe care le-ar face „Astra“ în diferite regiuni ale României, pentru ca frații să se cunoască și mai bine. Descinderi care ar ținea câteva zile, cu cercetări de sate, de gospodării. Iar la noi, pe teritoriul activității „Astrei“, să facă astfel de descălecări temporale, societăți culturale din alte regiuni ale României.

Unitatea etnică a Românilor se datorește în mare măsură vieții pastorale, cu străbătarea pământului străbun dela Maramureș, Orăștie și Sibiu până la Dunăre și Nistru.

Aceste descălecări culturale ar fi oarecum în nota tradiției și cel mai bun mijloc de unificare sufletească.

Ar simți, s'ar convinge din experiență, tot mai multă lume de cuvintele poetului :

*Eu ți-s frate, tu mi ești frate
Intr'amândoi un suflet bate.*

Dar pentru executarea unui astfel de program e nevoie de alte mijloace materiale decât acelea pe care le poate avea „Astra“.

Ca și până acum, ea va face însă tot ce-i stă în putință și pe terenul unificării sufletești, incredințată că de-săvârșirea aceleia este un imperativ național în România-Mare.

Pagina biopolitică.

Biopolitica, un imperativ al timpului

de **Dr. Ovidiu Comșla.**

Când vom să analizăm viața unei colectivități umane în peisajul fenomenului civilizației, trebuie să ținem cont de duplicitatea acestui fenomen. Spun duplicitate, fiindcă noianul de influențe reflectate din ambianța civilizată asupra colectivității ni se înfățișează, într'adevăr sub două aspecte antagoniste: bune și rele. Cele dintâi sunt imediate și se impun dela sine observațiunii curente, câtă vreme influențele rele nu se vor trăda decât mai târziu, iar evidența lor va rămânea mult timp ascunsă observațiunii celor neobișnuiți să privească lucrurile în profunzime. „Binefacerile“ și „daunele“ civilizației au fost și vor rămâne „a filei două fețe“.

Binefacerile civilizației se desprind din împletirea celor patru realități: urcarea standardului de viață și a bunel stări economice, urcarea culturii generale, progresele tehnice, progresele științelor în general și a medicinei curative și preventive în particular. Rezultatele cele mai evidente, pe care le-a dat acest mănunchiu de factori, trebuie căutate în noua înfățișare a vieții omului din centrele civilizate. Sănătatea se păstrează cu mai multă ușurință în timp ce bolile se tratează sau se previn cu o siguranță, uneori, absolută. Omul născut și creat în ambianța civilizației are șansa de a trăi de trei ori mai mult decât omul ambianței primitive. Astfel, în timp ce Indul, spre exemplu, nu are la naștere șansa de a trăi peste 23 ani, durata medie a vieții Anglosaxonului sau a Scandinavului fiind spre 70. Acest minunat rezultat se datorește de sigur ocrotirii excepționale a individului. Trebuie să recunoaștem însă că tocmă aici începe reversul filei pe care se înscrie lunga serie de motive ce sintetizează daunele civilizației. Într'adevăr, ocrotirea țesută cu mult rafnament în jurul fiecărui individ, indiferent dacă e bun sau rău, util sau inutil, a pus în umbră valoarea

forțelor selective care operau și operează încă asupra colectivităților umane ocolite de suflul civilizației. Astfel, selecțiunea naturală aspră în empirismul ei aprioric, dar eficaă, care în trecut asigura supraviețuirea și supremafia numai celor bine înzestrați și-a pierdut astăzi sensul, Boalele nu mai smulg din viață făpturile debile cu aceeași necruțare ca în trecut, iar războaiele distrug toamai pe cei superiori ca înzestrare fizică și normală.

Ambianța civilizată a scăpat din vedere marele adevăr, că sporul numeric al deficienților ocolite, se accentuează din generație în generație și că societatea viitorului se va surprinde la un moment dat sub stăpânirea infra-omului, a valorilor negative cari înăbușe progresul și blamează cultura. Oare prăbușirea vechilor culturi nu se datorește în mare parte acestul fenomen? Ce au făcut până în prezent popoarele civilizate pentru a evita o astfel de perspectivă? Prea puțin încă. Se conturează totuși eforturile de a asigura surescenața celor înzestrați și reprimarea sporului celor fără valoare, eforturi clădite pe adevărul descoperit de studiul eredității. Viitorul ne va arăta rezultatul.

Civilizația fiind un destin inerent unei anumite faze din evoluția popoarelor, mai curând sau mai târziu, ea va deveni o achiziție a tuturor. E curios cum la anumite popoare, fenomenul civilizației își impune dela început revărsarea lui de daune, mai ales la acelea cari importă civilizația fără să-i asigure o înlanțuire cu fondul lor firesc. Oare acesta să fie cazul și la noi? Faptele pledează pentru aceasta. Dar în cele din urmă noi ne aflăm în pragul fenomenului și, măsurile de apărare nu sunt încă târzii. Sunetul de alarmă s'a dat la noi de un deceniu și jumătate, când *prof. I. Moldovan*, sintetizase, imperafivul neamului în consemnul *biopoliticeii* știință politică înălțată pe realitățile fundamentale ale vieții și, nu pe spiritualitățile abstracte desprinse din teoria medlului, politică bazată pe conceptul familiei și nu a individului, pe neam ca închegare și finalitate specifică și nu pe colectivitatea imaginară de cetățeni universali.

Pagina eugenică.

Inzestrarea superioară ca fenomen ereditar

de **Dr. I. Făcăoaru.**

Nivelul intelectual — ca toate funcțiunile psihice și însușirile de orice natură — este condiționat ereditar. În genetica umană există un material genealogic*) și statistice suficient de bogat, spre a îngădui con-

*) Acei dintre cititorii noștri, care ar dori să-și facă un studiu genealogic al propriei familii după norme științifice, sunt rugați a ne cere formularele cu indicațiile necesare la *Institutul de Igienă și Igienă Socială, Cluj, str. Pasteur 6*. Imprimarele se trimit gratuit și în 2 exemplare, dacă ni se înapoiază o copie.

eluzii întemeiate cu privire la rolul factorului ereditar în determinarea capacității naturale în sens pozitiv și negativ a fiecărui îns.

Pentru înzestrarea superioară avem cazul clasic al familiei americane Edward. Prima soție a lui Richard Edward se numea Elisabeth Tuttle. Această femeie era o figură distinșă, de o mare frumusețe, înaltă, cu voință tare și o inteligență superioară. După 24 ani de căsătorie a divorțat. A doua soție a lui Richard Edward se numea Mary Talcott și era de o inteligență medie. Au rezultat urmași din ambele căsătorii. Deși copiii au avut același tată, valoarea lor socială este diferită, pentru că diferite erau calitățile mamelor lor: pe când descendenții din prima căsătorie erau deosebit de bine înzestrați, urmașii din a doua căsătorie nu s'au distins prin nimic. Străbunicul ramurii înzestrate este Jonathan Edward, fiul lui Richard Edward și al Elisabethei Tuttle. În 1900 urmașii lui Jonathan erau în număr de 1364. Dintre aceștia, 1205 sunt tîrați de vază:

13 rectori (de universitate), 63 prof. universitari, 65 scriitori distinși și editori de reviste, 60 medici, 30 magistrați, 100 prof. de teologie, misionari, 100 avocați, 80 funcționari superiori (între cari un vicepreședinte al Americii-de-Nord), 3 senatori, 75 ofițeri.

Asemenea fenomene de ascensiune socială „în masă” nu pot găsi altă explicație, decât aceea a unei plasmе germinale cu dispoziții prețioase. La roluri de conducere în viața socială nu ajunge acel care vrea sau acel „care are noroc”, cum spune poporul, ci acela cu un destin fericit. Numai în acest sens se poate vorbi de „noroc”. Destinul fericit al cuiva stă în mănunchiul de calități conținute în celula sexuală a fiecăruia din cei doi părinți. Rolul de creațiune culturală al celor 143 de profesori universitari și scriitori de merit nu poate fi însușit, decât de acei investiți printr'o naștere fericită cu pasiunea și forța intelectuală trebuitoare unei asemenea profesiuni. Chiar scriitorul de un talent mai modest sau omul de un merit limitat, sunt totuși cu mult deasupra înzestrării medii a populației generale. De reținut e nu numai proporția mare de intelectuali, din această familie — luăm termenul familie în accepțiunea lui cea mai largă — dar și distincția în profesiunea lor. Ambele elemente indică intensitatea eredității și calitatea supermedie a patrimoniului ereditar, transmis descendenților.

Aspectul natalității din Europa după războiul mondial

de Dr. Petru Râmneanșu.

Nici odată de când ne este cunoscută istoria, problemele de populație nu au fost ridicate la importanța ce li se dă în deceniul actual. Mai toate popoarele vor să-și consfințească hotarele de astăzi printr'o densitate optimă a locuitorilor în raport cu suprafața pe care o ocupă și să-și justifice dreptul permanent la ea printr'o descendență de vigoare biologică maximă. Astfel principiile eugeniei și realizările biopolitice își largesc pretutindeni terenul. Această preocupare, pare că națiunile nici nu îndrăznesc să o șoptească, dar din acțiunea atât de asiduă pe teren, putem totuși observa o tendință destul de evidentă: cele mai multe state nu vor să-și lărgească patrimoniul geografic prin ocupare de teren, urmată de o amalgamizare a neamurilor eterogene, ei din contră, vor să devină etnii puternice, cantitativ și calitativ, gata oricând să se întindă acolo unde ar fi un gol fizic sau un spațiu subpopulat.

Cari națiuni își vor realiza visul de a fi în permanență reprezentate pe glob și cari vor ceda? Avem sau nu factori, cari să ne sugereze vreo indicație, prin care să răspundem acestei întrebări măcar cu probabilitate? Hotărît, că dispunem de asemenea factori. Intre tendința dată de dezvoltarea spirituală, culturală și a artelor, ne stau la dispoziție fenomenele asupra mișcării populației. Acestea din urmă ne prezintă chiar și o oarecare siguranță în această orientare. Mai ales forța natalității, de care ne ocupăm acum, ne spune foarte mult. Privit aspectul acesteia, în timpul de după război, tragem concluzia, că proporția natalității, nu corespunde nici timpului de astăzi, nici entuziasmului diferitelor popoare și nici scopului pe care îl urmărește unanimitatea statelor.

Evoluția natalității în Europa, dela 1921—1935.

(Proporții la 1000 loc.)

Țările	1921	1926	1931	1933	1934	1935
	—1925	—1930	—1932			
România	37.9	35.2	34.6	32.0	32.4	30.7
Polonia	35.0	32.7	29.4	26.5	26.5	26.1
Jugoslavia	35.0	34.7	33.2	31.4	31.5	—
Portugalia	33.0	31.6	30.0	28.9	28.4	28.4

Țările	1921	1928	1931	1933	1934	1935
	—1925	— 930	—1933			
Bulgaria	30.0	32.8	30.4	29.1	30.0	26.2
Spania	30.1	29.2	28.2	27.8	26.3	25.7
Ungaria	29.4	25.8	23.6	22.0	21.9	20.9
Italia	29.5	26.3	24.4	23.7	23.4	23.3
Lituania	27.7	28.3	26.9	25.7	24.8	23.3
Cehoslovacia	27.1	23.3	21.2	19.2	18.7	17.9
Olanda	25.8	23.2	22.1	20.8	20.7	20.2
Finlanda	23.2	21.2	19.1	17.4	18.1	—
Irlanda de Nord	23.1	21.2	20.2	19.2	19.2	19.2
Grecia	23.0	30.2	29.7	28.8	31.2	—
Danemarca	22.3	19.4	18.0	17.3	17.8	17.7
Austria	22.2	17.6	15.6	14.3	13.5	13.2
Norvegia	22.0	17.9	16.3	14.8	14.8	14.6
Letonia	21.6	20.3	19.4	17.8	17.1	17.5
Germania	22.1	18.4	15.6	14.7	18.0	18.9
Belgia	20.5	18.5	17.9	16.5	16.0	15.4
Anglia și Galia	19.9	16.7	15.6	14.9	15.3	15.2
Estonia	19.5	17.6	17.5	16.1	15.4	15.9
Elveția	19.5	17.5	16.7	16.4	16.2	16.0
Franța	19.3	18.2	17.4	16.2	16.1	15.2
Suedia	19.1	15.9	14.6	13.7	13.7	13.8

Judecând, dezvoltarea principiilor eugeniei și a interesului pentru promovarea numerică a populației în diferitele state, prin prizma scăderii natalității, ne convingem, că nu dorul unei ofensive demografice le-a împins la această acțiune intensă, ci proporțiile clar prevăzute a unui pericol iminent. Scăderea natalității nefiind însă uniformă în toate țările și mai ales neavând procentele relative de reducere paralele cu nivelul cultural, starea socială și standardul de viață al populației, unora din țări, îndeosebi celor mai înapodate, trebuie să le inspire și o oarecare îngrijorare, ca nu cumva aceasta defensivă, care în unele țări a început să dea rezultate vădite, mâine să se transforme într-o ofensivă demografică.

Privind România, în comparație cu celelalte state îi constatăm o evoluție a natalității destul de nefavorabilă. Întâiu, deși avem un standard de viață destul de redus, totuși natalitatea în anii 1933, 34, 35 a scăzut de la 1831—32, cu proporții mult mai accentuate, decât chiar în țările mult mai civilizate. În al doilea rând, fapt pe care trebuie să-l fixăm bine, țările limitrofe nouă, în special cele slave, Jugoslavia, Bulgaria și probabil Rusia (nu-l cunoaștem precis evoluția natalității), nu au scăderea natalității atât de pronunțată ca noi.

Dar la noi, problema natalității nu se pune deopotrivă nici în toate provinciile. În Banat, în Criș-Maramureș și în Transilvania, natalitatea are proporții mult mai scăzute, decât în celelalte provincii. Des-

coperim demografia, deci tocmai în partea țării cu cele mai multe minorități și care e mai mult râvnită de vecini. Iată de ce inaugurarea și realizarea principiilor de biopolitică în Destul țării, nu mai pot fi amânate, până ce natalitatea va deveni o problemă și în restul țării. Noi fiind acasă, vedem problema mai clar, cu toate consecințele ei, de aceea trebuie să o demonstrăm tuturor pentru a avea concursul în evitarea producerii unei stări de subpopulație în aceste provincii.

Ultimele numere apărute în Biblioteca populară a „Asociațiunii“

Nr. 225. *Amor și răzbunare*, povestiri istorice de Ioan A. Lapedatu.

Nr. 226—227. *Șoimii Carpaților*, (Ideologie — organizare — metode) de Prof. Dr. I. Hațieganu.

Nr. 228. *Din popor* de Petrea Dascălul.

Nr. 229—233. *Boli, Leacuri și Plantele de leac*, de Dr. George Bujorean.

Nr. 234. *Răsărit de soare*, piesă în 3 acte, de Nicolae Boerie.

Nr. 235—236. *De ce trebuie să muncim*, învățături economice naționale, de Gheorghe Brânduș.

Nr. 237. *Calendarul pentru popor al Asociațiunii*, pe anul 1937, întocmit de Horia Petra Petrescu.

Nr. 238. *Anecdote*, de Gh. I. Chituc.

Nr. 239. *Zile Mari*, Conferințe pentru sărbătorile naționale: 24 Ianuarie, 10 Mai, 8 Iunie, Ziua Eroilor și 1 Decembrie, de Horia Teculescu.

Nr. 493/1937.

Sibiu, la 8 Februarie 1937.

Convocare.

Satisfăcând o cerință locală și având avizul reprezentanților „Asociațiunii” din Bănat, comitetul central al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporul român” în ședința din 6 Februarie 1937 și în baza art. 38 al statutelor „Asociațiunii”, a hotărât convocarea adunării generale constitutive a Regionalei Bănățene la Timișoara, pe ziua de **Duminecă, 28 Februarie 1937, ora 10 a. m.**, în localul școlii de comerț, cu următoarea

Ordine de zi:

1. După serviciul divin, oficiat în bisericile românești, va avea loc la **ora 11 a. m.**, deschiderea adunării de către dl vicepreședinte al „Asociațiunii” **Dr. Gh. Preda**;
2. Cuvântul d-lui **Dr. Al. Maria**, președintele comitetului de organizare a Regionalei Bănățene;
3. Cuvântările reprezentanților societăților culturale și ai autorităților locale;
4. Emiterea Comisiunilor pentru: a) alegerea comitetului Regionalei; b) membrilor secțiilor științifice literare; c) compunerea regulamentului intern al Regionalei Bănățene;
5. Dispoziții pentru verificarea procesului verbal al adunării și închiderea adunării generale.

După prânz.

Ora 17. Ședința plenară a secțiilor științifice-literare pentru constituirea organelor lor de conducere conf. art. 31 din Regulamentul Secțiilor;

Ora 18. Conferința d-lui vicepreședinte **Dr. Gh. Preda** cu subiectul:

„**Distinși oameni și mari neuropafi**”.

Din ședința comitetului central al „Asociațiunii”, ținută la 6 Februarie 1937, în Sibiu.

Iuliu Moldovan m. p.
președinte.

Nicolae Băilă m. p.
secretar.

„*Transilvania*“ în al 68-lea an. Cu acest număr, pășim în cel de-al 68-lea an al vieții acestei reviste, devenită astăzi buletin printr'o foarte potrivită adaptare la noua concepție de culturalizare a „Asociațiunii“. Anii grei pe care-i purtăm în spate, nu ne-au încovoiat toluși avântul. Cu o elasticitate uimitoare, „*Transilvania*“ n'a înțeles a se osifica în tradițiuni moarte, ci a renaște mereu din entuziasmul conducătorilor și colaboratorilor ei. Răspunzând unei nevoi de netăgăduit ca organ oficial al „Asociațiunii“ și ca oglindă a concepției de culturalizare pe care a adus-o la „*Astra*“ dl. președinte Dr. Iuliu Moldovan, „*Transilvania*“ e mâna permanent întinsă a centrului spre a strânge cu căldură mâna muncitoare a despărțămintelor de pretutindeni. În paginile ei, întreaga viață a „Asociațiunii“ tinde a se răsfrânge cu biruințele și elanurile ei.

Pășind în cel de-al 68-lea an, comitetul redacțional nu poate decât să-și reînnoiască rugămintea lui fierbinte către despărțăminte și cercuri culturale: fiți mereu lângă noi, trimiteți date despre activitatea voastră rodnică, scrieți articole de comentariu al muncii pe teren spre a sprijini și ridicarea culturală a lupțitorilor din alte despărțăminte.

Redacția.

*

Sextil Pușcariu a împlinit vârsta de șaiszeci de ani... Dacă un grup de prieteni și elevi devotați ai ilustrului profesor dela universitatea din Cluj n'ar fi luat hotărârea să sărbătorească acest eveniment, cine s'ar fi gândit la el? Cei mulți cu siguranță nu și l-ăr fi amintit, pentru că Sextil Pușcariu n'a umblat niciodată după adulația lor; iar cei puțini, tovarășii și colaboratorii lui de muncă,

sunt atât de răpiți de farmecul lui tineresc, de optimismul lui diseret, dar neînfrânt, de puterea lui de muncă neostoită, încât nu pot auzi decât glasul lui cald și nu pot vedea decât ochii lui drepiți și zîmbetul lui deschis și nici decum firele de argint care i-au nins părul.

Un profesor a fost desprins astfel dela catedra, pe care de treizeci de ani o servește cu un devotament și cu o conștiință a datoriei fără pereche, un savant a fost smuls dintre rafturile lui de cărți și fișe, din care de dimineața până seara stoarce adevăr și viață pentru a fi înălțat printre podoabele acestui neam. Oratorii festivi ai frumoasei sărbătoriri din aula universității și dela banchetul care a urmat acesteia abia au prididit să ne arate roadele acestui pom bogat — atât de încărcat l-a ajuns toamna vieții. Ni s'a vorbit astfel:

despre savantul deschizător de epocă și creator de școală în filologia românească, a cărui reputație a trecut demult frontierele țării;

despre profesorul cu graiu, fermecat, pe care studenții îl iubesc pentru că și el își iubește și cinstește catedra;

despre organizatorul neîntrecut, care a așezat pe temelii atât de solide universitatea din Cluj, al cărei întâi rector a fost, încât ea strălucește astăzi printre cele mai alese dovezi de aptitudine culturală a neamului; care a dat viață Muzeului Limbii Române, instituție unică în felul ei, nu numai în țară, ci și în străinătate, lăcaș de studiu plin de iubire a graiului strămoșesc, a cărui ultimă operă, *Atlasul Lingvistic al României* va fi o adevărată revelație pentru istoria și filologia noastră, unde marele *Dicționar al Limbii*

Române a fost așezat pe drumul cel bun;

despre luptătorul din Bucovina pentru românism și unitatea națională, în timpul când această provincie a trecut printr'o mare răscruce istorică;

despre creștinul care cheamă pe intelectuali să se închine altarului lui Christos, pe care l-au uitat;

despre muncitorul fără odihnă;

despre omul care prin farmecul și armonia personalității lui face cinste rasei acesteia omenești, atât de plină de mizerii.

Sărbătorirea profesorului dela Cluj a depășit, în acest fel, proporțiile unui eveniment universitar. O astfel de viață nu poate fi oferită drept pildă numai studenților și profesorilor, ci tuturor muncitorilor în grădina neamului și în via Domnului.

Prin președintele despărțământului dela Cluj, „Astra“ și-a spus și ea cuvântul la această sărbătorire. Ea nu putea să lipsească — cum de altfel n'a lipsit nici odată dela masa unde se cinsteste o vrednicie românească. Numele familiei Pușcariu ale cărei rădăcini sunt atât de vechi, ale cărei ramuri se întind bogate peste întreg pământul românesc, este strâns legat de istoria instituției noastre. Ion cav. de Pușcariu, unchiul sărbătoritului dela Cluj, face parte dintre ctitorii cei mai bine inspirați ai ei. Intr'o corespondență plină de duh, trimisă în 1860 „Telegrafului Român“ din Sibiu, după ce constată „lipsa de reuniuni“ în trecutul nostru, cere întemeierea grabnică a unui „Panteon românesc“, la ale cărui „jocuri olimpice“, tinerii să învețe dela bătrâni cultul adevăratei limbi românești, care să pună bazele unui muzeu și a unei biblioteci, adunările cărui

să se țină în toate orașele Ardealului...“ și mai pe urmă la Cernăuți și la Suceava“. Nu este aici miezul Asociației, care a luat ființă un an în urmă?

Un alt unchiu al profesorului clujan, arhiereul Ilarion Pușcariu, a condus 12 ani despărțământul fruntaș al Sibiului, iar dela 1889 până la 1901, una din epocele cele mai rodnice ale „Astrei“, a fost vicepreședintele ei.

Când Sextil Pușcariu se întorcea dela strălucitele lui studii din streinătate, gândul îl purta și pe el spre „Astra“, al cărei secretar dorea să fie. Dacă desfinul l-a dus pe alte căi, „Astra“ n'a uitat-o niciodată. Minunata lui *Istorie a literaturii vechi*, prin care am descifrat începuturile culturii noastre și am învățat să iubim pe cronicari și pe marii meșteri ai graiului, a inaugurat biblioteca noastră pentru intelectuali. Ani de zile Sextil Pușcariu a purtat cu sine planul unei noi ediții a *Enciclopediei Române*, care ar fi fost o operă de căpătâiu pentru cultura României întregite și un izvor de existență de întâiul ordin pentru „Astra“. Din pricină pe care în acest moment sărbătorește e bine să nu le mai spunem, planul a rămas în cartoane, așteptând vremuri mai prielnice.

Să dea Dumnezeu ca aceste vremuri să nu întârzie prea mult pentru ca între operele pentru care îl vom slăvi pe Sextil Pușcariu la vârsta de șaptezeci de ani să stea și această mărturie înaltă a virtuților lui creatoare.

Ion Breazu.

*

Dimitrie Gusti. După binemeritata sărbătorire a celor doi frați Alex. și Ion I. Lupedatu, despre care am scris, a avut obștia românească să

aducă prinos de recunoștință și de laudă altor doi străluciți reprezentanți ai științei românești: dlui *Dimitrie Gusti*, care a împlinit 25 de ani de profesorat universitar și dlui *Sextil Pușcariu*, care numără 60 de ani de viață.

Doi lampadafori ai culturii, doi lup-tători proeminenți, cari — după romantismul științific și cultural, îndreptățit la timpul său — au desțelenit ogoarele și — conștii de chemarea vremii — dau dovezi minunate, că se pricep la direcționarea unei mistici — a misticii culturale.

* * *

Dl *Dimitrie Gusti*, s'a născut în 1880 și-a făcut liceul la Iași, a studiat mai apoi la universitățile din Germania (Leipzig) și Franța (Paris). Studii predilecte: sociologie, morală, economia politică, filosofia istoriei, dreptul internațional. La universitatea din Iași a fost chemat, încă înainte de războiul mondial, la catedra nou înființată de sociologie. A organizat aici Biblioteca universității și a pus bazele unui seminar universitar. Ca președinte al „Asociației pentru știința și reforma socială”, a trecut, după război, la București, la universitate. Ales membru al Acad. Rom. Din „Asociație” ajunge în 1921, „Institutul social român”, în fruntea căruia se află și astăzi și căruia îi dă o bună parte din energia sa. Institutul acesta publică o foarte prețioasă „Arhivă pentru științe și reforma socială”, cu colaborarea penelor celor mai competenți delanoi, dar și din străinătate. „Institutul” a publicat lucrări de mare preț (despre Constituția României și a celorlalte țări, despre doctrinele partidelor politice, despre politica externă a României, despre „politica culturii”). Prin intermediul acestui „In-

stitut”, condus cu atâta competență și pricepere de d-sa, s'au ținut cicluri de conferințe, la cari au colaborat și savanți din străinătate.

Dl Gusti a organizat și condus: Oficiul național al cooperăției, Casa Autonomă a Monopolurilor, Societatea Română de Radio-difuziune (Radio) — în 1928 a condus tipărirea celor 3 mari volume: „Ardealul, Bănătuțul, Crișana și Maramureșul”, a fost, din 1929, în fruntea operațiilor recensământului poporului din 1930.

Ca Ministru al Instrucțiunii — de 3 ori — și-a câștigat merite mai cu seamă cu adunarea în conglăsuire a școlii cu realitatea, cu stările sociale românești de azi.

Despre mănoasa, plină de avânt activitate a dlui Gusti, ca director general al Fundației culturale Regale „Principele Carol” — am scris pe larg în numărul premergător al revistei noastre, de aceea ne credem dispensați a insista și de astădată asupra acestei activități. Incredăm atâta doar că directiva dată tineretului universitar, în munca *constructivă*, pe sate și la orașe, ni se pare cât se poate de potrivită și — dorim ea — perseverând pe cărarea aceasta — „Fundația” să dea tot mai bogate și mai strălucite roade.

Cu drept cuvânt a putut vicepreșed. societății noastre, dl *Dr. Gh. Preda*, să sărbătorească, la Fundația Carol I, pe dl Gusti cuvântând astfel: „Faceți parte din mănunchiul prețios al acelora, cari ați activat pentru liberarea cea mai mare a poporului român de sub robia întunerecului, făcându-l conștient de o viață potrivită virtuților moștenite dela înaintașii săi; faceți parte dintre acetce au știut să împreune atât de meșteșugit cultura și politica cu știința și necesitățile neamului. Prin orga-

nizarea atâtor instituții pe teren cultural, prin slujba apostoliei cuvântului grăit și al condeiului cinstit, înălțător de inimi, prin toată activitatea depusă în acești 25 ani și care nu poate fi rezumată în această scurtă cuvântare ocazională, ați căutat să risipiți umbra neștiinței din popor, ați căutat să deschideți gustul lecturii în păturile largi ale acestui popor, și ați adus o contribuție din cele mai prețioase la evoluția sănătoasă și în cadre populare a vieții sociale“.

... „Să-mi fie permis să accentuez latura, prin care v'ați înrudit foarte de aproape cu activitatea „Astrei“. Este vorba de dragostea și interesul purtat de D-voastră satului românesc și sătenilor. Dragoste și interes, cari nu au fost o utopie, o iluzie, un dor zadarnic al unui suflet înalt, ci a fost un fapt netăgăduit și real, cu un rezultat concret, pozitiv și social, pe care D-voastră l-ați arătat în atâtea ocaziuni, prin atâtea creațiuni și aplicațiuni.

„In organizațiile periferice ale „Astrei“, unde D-voastră ați activat uneori, în adunările ei generale, la care D-voastră ați participat, chiar în Comitetul central, unde ați fost invitat, D-Voastră v'ați expus principiile călăuzitoare, cari armonizau perfect cu scopurile „Astrei“, scopuri, ce se rezumă: în luminarea poporului dela sate, în deșteptarea gustului pentru literatura și știința românească, în conservarea dragostei pentru tot ce constituie virtuți și însușiri proprii românești, manifestate prin atâtea datini și obiceiuri bune. Și această înrudită de activitate v'a întărit și mai mult în respectul față de bătrâna societate „Astra“, iar când vi s'a dat ocazia, ați ajutat-o.

„Dacă recompensa biruinței se dă în raport cu eforturile ce le face fiecare om și cu rezultatele obținute — realizările pe teren cultural vă dau dreptul la una din paginile glorioase a cărții de aur a vieții noastre culturale“.

*

Străbătând despărțimintele. Hărnicia Bistrișenilor. Când descinzi în acest oraș și intri în vorbă cu un intelectual despre viața culturală românească locală, numele „Astrei“ e rostit cu o stimă neprefăcută și cu o adâncă încredere în viitorul ei. Acest prestigiu, Asociațiunea și l-a câștigat prin activitatea într'adevăr surprinzătoare — mai ales dacă ne gândim la mijloacele materiale de care dispune și la modestele și puținele lui ajutoare — a președintelui despărțământului local dl *Ion Pavel*, fost inspector școlar. Cu toate că vârsta înaintată i-ar fi dat dreptul la odihnă, dragostea de românism — pe care dorește să-l vadă stăpânitor nu numai al satelor, ci și al orașelor noastre, — dorința fierbinte de ridicare culturală și materială a țaranului, nu-i dau o clipă de răgaz. În mare parte așa dar puterii de însuflețire a acestui vrednic fruntaș local, viața culturală a Bistrișei se desfășoară într'un ritm care dă dreptul să punem multe nădejdi în despărțământul nostru de acolo.

Înainte de toate trebuie subliniată și adusă de pildă și altor despărțăminte, colaborarea rodnică, pe care actualul președinte, a realizat-o între toate instituțiile și categoriile sociale locale. Nici o umbră de confesionalism sau de politicanism — aceste două racile ale vieții publice ardelenesti, — nu pătează activitatea „Astrei“. Autoritățile sprijinesc după puteri descinderile la

sate și realizările dela oraș ale despărțământului; armata de asemenea. Numai cu ajutorul lor de altfel s'au putut atinge înfăptuirile cu care se mândrește acest despărțământ cu fonduri atât de modeste.

Intrucât privește orașul, un ciclu de conferințe pentru intelectuali este organizat în fiecare an. Ceea ce merită încă să se sublinieze în mod deosebit, este grija pentru meseriașii români, cărora li se țin cursuri serale din toate domeniile, dar mai ales cu scopul trezirii și conservării conștiinței lor românești. O bibliotecă de 500 vol. stă la dispoziția lor.

Asemenea altor despărțăminte ale „Astrei”, Bistrița își face apot un titlu de mândrie din contactul rodnic cu satele. Școale țărănești au fost organizate în fiecare an. În anul acesta sunt speranțe să ia ființă și o școală pentru gospodine. Cercurile culturale sunt urmărite de aproape de comitetul despărțământului. Bibliotecile sătești se înmulțesc. Buna lor funcționare este controlată în mod statornic. Descinderile la sate sunt frecvente și se fac uneori cu un aparat care te umple de ultimire, dacă iei în considerare puterile intelectuale modeste ale despărțământului. Astfel în ziua de Dumineca 13 Decembrie nu mai puțin de 15 conferențieri au fost risipiți în satele din jurul Șteului. Cu acest prilej s'au luat măsurile pentru întemeierea unui despărțământ local, idee care a fost primită cu multă în-suflețire de intelectuali acestui orașel.

Această muncă, săvârșită cu un sacru entuziasm, ajunge și la rezultate cu care astăzi nu prea suntem obișnuți: ea cheamă ofranda donatorilor. În rândul acestora Bistrițenii

așează cu justificată mândrie pe dl Dr. T. Ferezan, datorită sprijinului bănesc al cărui va putea lua ființă școala pentru gospodine, pe care acești harnici aștrii doresc de atâta timp să o așeze printre realizările lor.

*

Infăptuiri și nădejdi în Sălaj. Mi-a rămas neștearsă în amintire adunarea generală din 1926 a „Astrei”, ținută la Zălau, cu cortejiile ei de țărani atât de sugestivi din punct de vedere etnografic, încolțiți însă pufernic de mizerie și boală, cu cea mai tristă expoziție de copii pe care mi-a fost dat s'o văd. La această adunare, principiul biopolitic a fost discutat și așezat cu convingere în centrul programului de activitate al „Astrei”. Filmul atât de dureros care ni se desfășura pe dinaintea ochilor, era cea mai serioasă justificare a urgenței lui. Piere viçoarea rasei, se stinge neamul! — acesta era strigătul care, chiar dacă nu era rostit, se putea citi pe toate buzele.

Avem mângăierea că, dacă nu toate, cel puțin unele din despărțămintele noastre din Sălaj au fost pătrunse de acest strigăt de alarmă.

Despărțământul central din Zălau, datorită unei gospodării pricepute are astăzi o frumoasă avere. Președintele lui, dl *Leotin Ghergariu*, directorul gimnaziului local, își arată cu justificată mândrie firma „Astrei” care strălucește pe una din cele mai arătoase case din centrul orașului. O bibliotecă pentru intelectuali, destul de bogată, săli de jocuri și distracții, un muzeu — funcționează sau sunt în curs de organizare, în sălile acestei adevărate „Case Naționale”, care tinde să se impună tot mai mult drept centru al vieții intelectuale a Românilor din localitate. Cea mai nouă achiziție a des-

părjământului este o popicărle modern instalată, de pe urmele căreia speră să se realizeze frumoase venituri pentru intensificarea activității „Astrei“. Ea va da poate odată posibilitatea realizării unei școli fără-nești statornice — unul din idealurile președintelui actual. Sub egida „Astrei“ se lucrează, cu discreție, dar cu rezultate îmbucurătoare, la creșterea elementului românesc din orașul acesta înstrăinat. Meseriașii români sunt încurajați. Conștiința lor românească, amenințată să slăbească chiar și astăzi, sub regimul românesc, este hrănită printr'un contact permanent, atât prin conferințe cât și individual, dela om la om. Satele sunt străbătute des. Despre felul de funcționare al cercurilor culturale și al bibliotecilor, conducerea despărjământului are o înaltă idee. Dulapuri speciale vor fi dăruite fiecărei biblioteci, deoarece s'a constatat că, în lipsa lor, cărțile se rătăcesc și dispar. Folclorul acestei regiuni, nu îndeajuns de cunoscut sub acest aspect, e eules cu îngrijire de însuși președintele despărjământului. Se fac pregătiri pentru organizarea școalelor fără-nești.

Același rost de ocrotire a vieții românești sub toate aspectele, îl are și despărjământul nostru din *Careii Mari*, condus de dl *Aurel Coza*, directorul liceului „*Vasile Lucaciu*“ din acest oraș. Datorită vredniciei românești a președintelui său, el a și reușit să se impună ca atare, cu toate ocaziile. Dacă un funcționar românesc e alungat din localitate, datorită nu numai sabotărilor evreomaghiare; ci uneori și netrebniei politicienilor noștri, „*Astra*“ este aceea care îi ia apărarea; dacă întreprinderile locale, toate în mânt

streine, își bat joc de interesele statului și ale elementului românesc, „*Astra*“ este aceea care luptă pentru respectarea lor. Numele ei a străbătut în acest fel nu odată până și în parlamentul țării. Sub cupola ei, se reunesc toți Românii din localitate, cu prilejul marilor festivități naționale, care îmbracă cu totul alt aspect, în acest oraș de frontieră. În satele de coloniști din apropiere se fac descinderi dese. O gazetă locală, *Grăul Neamului*, publicată sub egida „Astrei“, duce cuvântul românesc în aceste sate. Sunt speranțe să fie organizată și în anul acesta o școală fărănească, asemănătoare celeia, care a dat rezultate atât de strălucite acum doi ani.

*

Cursuri pentru meseriași la Tg.-Mureș. Despărjământul nostru din acest oraș, condus de atâția ani de dl *Dr. I. Bozdog*, cu o pricepere și un devotament care îl așează printre elementele frunțoase ale „Astrei“, s'a instalat în toamna trecută în localul lui propriu, încăpător și modern amenajat, din impunătorul „Cămin de ucenici“, care se ridică în piața orașului. În acest Cămin funcționează acum o școală fărănească pentru bărbaiți (Școala pentru gospodine va fi organizată în altă parte) și tot aici au loc cursuri serale sistematice pentru meseriașii români din localitate. Astfel de cursuri există și în alte despărjăminte ale noastre. Ni se pare însă că aici au o formă mai încheată, ceea ce ne determină să atragem acum atenția asupra lor, în speranța că vom putea odată să ne ocupăm mai pe larg cu felul în care au fost organizate. Li se în adică ucenicilor nu numai lecțiuni din domeniul etic-național și igienic, ci și al îndeletnicirilor lor de fie-

care zi. Prin ele se tinde la perfecționarea ucenicilor în profesiunea de care și-au legat existența. Cel mai bun tâmplari, erofori și erofori și pantofari din loc au fost convinși să colaboreze la aceste cursuri, făcând demonstrații practice. Cursurile acestea vor dura două luni.

*

Surprize dela Reghin. Reghinul, condus de *Dr.-ul Nicoară*, numele cărui e rostit cu sinceră admirație de fiecare țaran din acest despărțământ, ne aduce o nouă surpriză. Datorită acestui iubitor de oameni, alinător neodihnit al suferințelor lor, au avut loc, în toamna aceasta cursuri serale pentru *educația servitoarelor*. Au fost invitate adică servitoarele din Reghin ca în fiecare Duminică după masa, în loc să-și petreacă timpul în mod inutil și poate chiar dăunător, să vină la spitalul *Dr.-ului Nicoară* pentru a învăța să spună o rugăciune, să-și iubească neamul, să-și îngrijească sănătatea și să descifreze tainele unei cărți. La început au venit zece; numărul lor a crescut apoi până la 50. Timp de două luni a durat această experiență ajungând la un rezultat cu totul neașteptat, chiar pentru acela care le-a organizat, a cărui optimism și energie nu cunoaște obstacole.

O altă surpriză a Reghinului, în curs de experiență, este folosirea „horelor“ dela sate pentru încadrarea tineretului în organizațiile „Astrei“. Președintele Despărțământului a obținut dela Prefectura județului împuternicirea de a nu acorda permis de „horă“ decât flăcăilor care se obligă să contribuie cu sume cât de modeste la fondurile cercurilor culturale și ale echipelor șolmărești locale. Tinerii sunt îndru-

mași apoi ca în fiecare Duminică să participe la șezătoarea culturală organizată la Cercul din localitate. Ei sunt răspunzători de felul în care a decurs hora lor. Bătăile și bețiile, destul de frecvente cu astfel de ocazii, pot aduce suprimarea dreptului de „horă“. Suntem nerăbdători să vedem cum va reuși această nouă experiență a acestui despărțământ fruntaș. (ib).

*

Despărțământul Sibiu își continuă activitatea sa prețioasă printr-o muncă stăruitoare și sistematică. După publicarea buletinului pe anul 1935/36 intitulat „*Pe culmile celor 75 de ani*“, un volum de 127 pagini adunând roadele unui seceriș bogat așa cum și cu alte prilejuri am însemnat aci, desp. Sibiului — fără o clipă de răgaz — a purces mai departe însămânșând nouă ogoare. *Secția economică* în special tinde cu entuziasmul ei de acum, să egaleze munca *Secției medicale*.

Anchetele economice mai de mult începute, se continuă la *Boița* și se pregătesc pentru *Ghijasa de jos*, *Țichindeal* și *Ilimbav*. *Dnii N. Marlin*, *Dr. Suciu-Sibianu* și prof. *Iulian Dumitru* activează aci cu o râvnă stăruitoare.

În fiecare Duminică și de sărbători apoi, satele sunt cutreerate ca totdeauna de conferențieri tot mai bine și potrivit pregătiți pentru ca vorbele lor să cadă și să rodească înșutit.

O faptă a desp., pe care conducerea dlui insp. *Silviu Țeposu* l-a dus la atâtea izbânzi, merită mai ales a fi relevată. E vorba anume de marele succes obținut cu prilejul „*Zilei Astrei*“, când despărțământele de plasă, cercurile culturale și desp. central județean, și-au dove-

dit încă odată atașamentul față de *Asociație* strângând oboluri excepțional de ridicate. Și de data aceasta deci, desp. Sibiu a trecut printre fruntași, legitimând încrederea ce i s'a arătat totdeauna. Al. D.

*

Un catalog de cărți ieftine și bune, al despărjământului județean Sibiu. Știind cât de bine prind listele de cărți vrednice de citit, reproducem aici, pentru comitetele despărjământelor „Astrei”, spre informare, un catalog de câte 95 volume și broșuri. Sunt cărțile trimise din partea harnicului despărjământ Sibiu cercurilor culturale din comunele sale.

1. Simionescu I.: Orașe din România; 2. Sloboreanu H.: Copilul; 3. Coșbuc Gh.: Războiul pentru neafârțare; 4. Coșbuc Gh.: Povestea unei coroane de oțel; 5. Băjenaru: Povestea neamului; 6. Băjenaru: Poveștile lui Moș Dorogan; 7. Morlova: Cultura legumelor; 8. Bucura-Dumbravă: Haiduceul; 9. Bucura-Dumbravă: Pandurul; 10. Gârleanu Em.: Prin lumea celor cari nu cuvântă; 11. Vlahuță Al.: Din trecutul nostru; 12. Dulfu P.: Răsbunarea Lenuței; 13. Dulfu P.: Faptă și răsplată; 14. Dulfu P.: Dumnezeu și oameni; 15. Dulfu P.: Odinioară; 16. Pora N.: Intr'o noapte, pe Bărăgan; 17. Vissarion I. C.: Florica; 18. Meteș Șt.: Vieșja agrară, economică a Românilor din Ardeal și Ungaria; 19. Găvănescul I.: Fapte mari în zile grele; 20. Găvănescul I.: Războiul nostru pentru întregirea neamului; 21. Cristescu Dr. Gr.: Mai aproape de Tine Doamne!; 22. Cristescu Dr. Gr.: Mie a vieșii este Cristos; 23. Cristescu Dr. Gh.: Invățători și sfinți; 24. Lt.-Col. Ionescu-Morel: Goangă și Târlică; 25. Băilă I.: Poezii, Sbu-ciumul Ardealului; 26. Talaz G.:

Poezii, Soare; 27. Comșa D.: Nana Zamfira; 28. Lt.-Col.: Ionescu-Morel: În ghiară de lup; 29. Meteș Șt.: Regele Ferdinand; 30. Preda Dr. Gh.: Impresiunile unei călătorii în nordul Africii; 31. Sandu Z.: Oglinda inimii; 32. Meteș Șt.: Relațiile bis. ort. rom. din Ardeal cu Principatele Române în sec. al XVIII-lea; 33. Dragnea Radu: Mihail Kogălniceanu; 34. Preda Dr. Gh.: Criza de autoritate; 35. Popovici T.: Florile dalbe, Cântecete de colinde și stea; 36. Dăncilă I.: Veghiază; 37. Dăncilă I.: În luptă cu ispita; 38. Coșbuc Gh.: Balade și Idile; 39. Coșbuc Gh.: Fire de tort; 40. Coșbuc Gh.: Cântecete de vitejie; 41. Dulfu P.: Păcală; 42. Dulfu P.: Făt-frumos; 43. Aldea Sandu: În urma plugului; 44. Brătescu-Voinești I.: În lumea dreptății; 45. Brătescu-Voinești I.: Intunerie și lumină; 46. Creangă I.: Opere complete; 47. Lungianu Mih.: Clacă și robot; 48. Slavici I.: Nuvele, volumul I.; 49. Slavici I.: Nuvele, volumul II.; 50. Slavici I.: Nuvele, volumul III.; 51. Slavici I.: Nuvele, volumul IV.; 52. Ispirescu Petre: Basmele Românilor, volumul I.; 53. Ispirescu Petre: Basmele Românilor, volumul II.; 54. Ispirescu Petre: Poveștile unchișului sfătos; 55. Sadoveanu Mihail: Vieșile sfinșilor, volumul I.; 56. Sadoveanu Mihail, Vieșile sfinșilor, volumul II.; 57. Simtonescu Ion: Oameni aleși, volumul I.; 58. Simtonescu Ion: Oameni aleși, volumul II.; 59. Slavici Ion: Povești volumul I.; 60. Slavici Ion: Povești volumul II.; 61. Cristescu Dr. Gr.: Jertfe, datorii și răspunderi; 62. I. U. Soriceu: Influențe românești în poezia și folclorul unguresc; 63. Iorga N.: Istoria Românilor; 64. Lupaș Dr. I.: Croncarii din Transilvania; 65. Goga Eugen: Cartea jertfirii;

66. Dan S. și Dianu R.: *Dieaja lui Anton Pann*; 67. Sadoveanu Mihail: *Măria Sa Pulul Pădurii*; 68. Sand Georg: *Balta Dracului*; 69. Galaction Gala: *Caligraful Terțiu*; 70. Aldea Sandu: *Ameliorarea plantelor agr.*; 71. Cezar Petrescu: *Cei trei Regi*; 72. Vissarion I. C.: *Invietorul de morți*; 73. Voiculescu V.: *Toate leacurile la îndemână*; 74. Popa Dector Ioan: *Dielelmul*; 75. Vopa V. Ioan: *Cuiul lui Pepelea*; 76. Clura Alexandru: *Amințiri*; 77. Negruzzi C.: *Opere alese*; 78. Agârbiceanu Ioan: *Schițe și povestiri*; 79. Rebreanu Liviu: *Frământări*; 80. Ispirescu Petre: *Basmele Românilor*; 81. Coșbuc Gh.: *Antologie V. și opera lui*; 82. Shakespeare: *Negujătorul din Veneția*; 83. Eminescu M.: *Versuri și proză*; 84. Onițiu Utrgil: *Schițe și nuvele*; 85. Iosif St. O.: *Patriarhale, poezii*; 86. Bassarabescu I. A.: *Moș Stan, schițe și nuvele*; 87. Alecsandri V.: *Cartea cea bună*; 88. Eminescu M.: *Cartea cea bună*; 89. Kogălniceanu M.: *Cartea cea bună*; 90. Marian Florea: *Păsările noastre*; 91. Pann Anton: *Povestea vorbei*; 92. Caragiale I. G.: *Schițe ușoare*; 93. Petrescu Cezar: *Omul din vis*; 94. Diahuță Al.: *Icoana șterse*; 95. Iorga N.: *Oameni și fapte*.

În bibliotecile „Astrei” se găsesc mai apoi *toate* broșurile din „*Biblioteca populară a Asociațiunii*”, precum și toate dărilor de seamă ale „Astrei”.

*

Atlas Lingvistic Român.

În anul ce vine va începe să apară, sub direcția d-lui Sextil Pușcariu, marele *Atlas Lingvistic Român*. În curs de opt ani limba noastră a fost studiată de d-nii Sever Pop, conferențiar la Universitatea din Cluj și Emil Petroviț, profesor de filologie

slavă la aceeași Universitate, în 380 de sate pe toată întinderea României și dincolo de hotarele țării, la Români din Grecia, Albania, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia și Uniunea Sovietică. Cele două chestionare pe baza cărora s'a cules un material extraordinar de bogat, cuprind 7000 de cuvinte. O mulțime de elemente latine, dispărute din limba literară, vor apărea pe cele câteva mii de hărți ale Atlasului, care dă și fotografiile de mare valoare pentru studiul etnografiei.

Abia acum, când alături de atlasele lingvistice existente sau în curs de apariție, ale Franței, Cataloniei și Italiei, îl vom avea și pe al României, vom cunoaște imaginea completă a romanității.

Apariția Atlasului Lingvistic Român, pe care va trebui să se întemeieze de acum înainte orice cercetare asupra limbii noastre și asupra limbilor romanice în general, a fost salutăată cu entuziasm la noi și în străinătate. Dl Jacob Jud, profesor la Universitatea din Zürich spune despre această „mare realizare științifică” (*wissenschaftliche Grosstat*) că „începe un capitol nou nu numai în lingvistica română, ci și în cea internațională”.

Cei ce abonează Atlasul până la 15 Februarie 1937, se bucură de o reducere de 40%, plătind un volum cu 4500 Lei. (Lucrarea întregă va avea 10 volume și va fi terminată în 8 ani). Celor ce nu-și pot procura această operă monumentală, le recomandăm *Micul Atlas Lingvistic Român*, care redă răspândirea cuvintelor pe hărți sintetice colorate, de format mic. Acesta va costa 1500 Lei de volum (200—250 hărți).

Doritorii de a-și procura Atlasul se pot adresa Muzeului Limbii Ro-

mâne din Cluj, Strada Elisabeta 23, dela care vor putea cere și prospectul bogat ilustrat.

*

„Revista cursurilor și conferințelor“. În „Ce vom“ își motivează redacția punctul de vedere în privința redactării: „Această revistă — alcătuită după modelul marelui publicații franceze „Revue des cours et des conférences“ — umple un gol în ramura revistică dela noi, întru cât conferințele și cursurile se țin numai în centrele inari culturale și de aportul lor se bucură numai în cere restrâns de auditori — anume intelectuali locali — pe când cei mai de departe, ca să aibă acest profit, ar trebui să sacrifice timp și bani mulți..., vom tipări numai conferințe și lecții din cursuri a căror valoare și interes general sunt indiscutabile, spre a le publica *in extenso*; deci deviza noastră va fi: *non multa, sed multum*. În scurt, va fi o *antologie a culegătorilor români și, uneori, a celor străini, cari vor cuvânta pe pământul românesc*. Ne vor preocupa, în special, domeniile filosofiei, literaturii și istoriei, dat fiind că gândul nostru s'a îndreptat și spre elevii școalelor secundare din ale căror bibliotecii nu va lipsi. Datorită puterii sfaturilor profesorilor mari și voinței noastre de a le urma și realiza ceva bun, presei, care știe să culeagă ce e meritoriu, sperăm că vom învinge indiferența cetitorilor“.

Numerele ce le-am consultat până acum ne îndeamnă să constatăm că redacția revistei a călcat cu dreptul la alegerea conferințarilor și a temelor. E destul să înșirăm câțiva conferințari: N. Iorga, I. Petrovici, Simionescu, Gr. Trancu-Iași, Mih. Manoilescu, I. Pillat, C. Rădulescu-Motru, I. Lupaș, G. Marinescu, G.

Sefronie, Vladim. Ghidonescu, I. Mihailescu, Marin Ștefănescu, etc., ca să ne convingem că revista are colaboratori prețioși.

Temele tratate, de asemenea alese, unele rostite în franjuzeste. Despre Titu Maiorescu, Eminescu, Sadoveanu, V. Hugo, Beethoven, Chopin, Enescu, Ovidiu, Virgiliu, Salust, Verhaeren, Garibaldi, Saazar, Giou. Ventile, despre puterea muncii, psihologia actorului, islamism, „cântecul vârtelnicei“, străjerii, sport la românt și greci, educație religioasă, pedagogia spiritalistă, angajamentele internaționale, teatrul în serviciul educației poporului, orientarea profesională... istoria românilor în sec. al XVIII., inegalitatea sexelor, — am putea continua, dar credem că este de ajuns ca să fie pentru cetitorii noștri un îndemn ca să-și procure această revistă.

Conferințarii - propagandiști a „Astrei“ vor găsi aici material din greu pentru propaganda lor. Unele din conferințele publicate au fost ținute la Radio-București, altele sunt cursuri universitare. „Fondator -ul revistei e dl prof. Gr. Preduș. Red. și adm. București III., str. Tunari 15. Abon. anual 500 Lei (apare lunar). Instituții 1000 Lei.

*

„Viitorul cărții și al bibliotecilor“, așa este intitulat un articol vrednic de cett, în marea revistă franceză „*Mercure de France*“. Articolul este scris de bibliotecarul Bibliotecii municipale din Châlons-sur-Marne.

E bine să cunoaștem, câte odată și o critică *negativă*, ca eu atât mai mult să perseverăm pe lângă cartea cea bună, de aceea redăm aici unele idei, cari ar trebui cântărite și pe la noi, când e vorba de răspândirea, nu cu toptanul, fără de

selecție, ei cu un anumit criteriu a cărților celor vrednice de citit, la sale și prin orașe. Mai luăm la cunoștință și șipetele de alarmă dintr'alte țări înaintate.

Așa că „șipetul de alarmă“ reputatului critic francez André Billy: *moare cartea!* Cere o vastă anchetă, ca să se afle puțința de a se remedia răul.

Bibliotecarul francez susține, pe baza unei experiențe de 40 de ani, că vede *prea* negru, că nu „crede“ în constatarea scriitorului *G. Duhamel*, care a declarat că „gustul lecturii este în plină decadență“.

„Problema trebuie pusă astfel: cartea, care, mai cu seamă din secolul XVI-lea începând, a fost un vehicul al civilizației, e pe cale de a înceta să joace rolul acesta primordial?“

Se impune o precizie nouă. „Prin „carte“ nu putem înțelege ori „ce imprimat, din care o mare parte, departe de a ajuta progresul civilizației, îl întârzie sau n'are asupra lui nici o influență!“

Aici citează bibliotecarul din vorbirea marelui filosof contemporan *José Ortega y Gasset*, ținută la congresul al doilea al bibliotecarilor, din Madrid (1935). Pasagiul merită să fie remarcat, câtă vreme Spania sângeră, în parte, mulțumită scrierilor incendiare, răspândite ca „literatură“ de propagandă.

„Sunt deja *prea* multe cărți (înțelege, de sigur, cărți inutile). ...Dacă fiecare generație nouă continuă să acumuleze hârtie imprimată, într'aceeași proporție ca generațiile din acești ultimi ani, problema, pe care excesul cărților o pune, va fi, într'adevăr, spăimântătoare. Cultura, care a eliberat pe om de codrul primitiv, îl suârle din nou în plinul codrului

de cărți, nu mai puțin greu de descursat și nu mai puțin înăbușitor.

„Dar nu sunt numai prea multe; se mai produce, în fiece zi, într'o abundență torențială. Multe din ele sunt *nefolositoare sau stupide*; prezența lor și conservarea lor este un punct mort pentru umanitate“. (Din „Misiunea bibliotecarului“.)

Dacă criza actuală, urmează bibliotecarul francez, va avea, ca rezultat, micșorarea numărului imprimatelor nefolosite, n'avem decât să ne „felicitim“ din cauza aceasta.

„Când e vorba de spirit, își pierde puterea cifrele. Ar fi absurd, după cum există tendința de a o face, de a judeca *cultura unui popor după numărul publicațiilor sale*. În acest domeniu, mai cu seamă, trebuie să te preocupe de *calitatea* celor tipărite. Dacă ar apărea mai puține cărți și dacă ar fi mai bune, ar câștiga umanitatea de două ori. La urma-urmei contează numai acele cărți, cari *îmbogățesc pe cetitorul lor și cari îi permit de a se ridica sufletește*“.

Puțin trage în cumpănă dacă amatorii de romane-foiletoane se duc mai bucurios la cinematograful să le vadă, decât să le citească. Se întâmplă vre-un roman „insipid“ câștigă chiar în interes, fiind înfățișat pe pânza de cinematograful — arătând ținuturi frumoase și fiind jucat de actori de seamă.

Dimpotrivă: din experiență — un film, cu un subiect scos dintr'un roman, cu calități literare, contribuie ca lucrarea tipărită să câștige cetitorii. O mărturisesc librarii.

Se întâmplă și altceva: cinematograful stârnește curiozitatea pentru istorie, pentru știință. *Nu numai că nu este un „dușman al cărții“, ci cinematograful este aliatul ei.*

Într'o anchetă, întreprinsă între cetitorii bibliotecii, a constatat bibliotecarul, că 70% cercetează cinematograful, 15% din cei ce nu merg, au trecut de 70 de ani.

Amatorii de radio sunt mai puțin numeroși. Trebuie să se ia în considerare partea pecuniară: nu tuturora le dă mâna să își cumpere un aparat de radio.

La întrebarea: ce vă împiedică să citiți, a fost unul și același răspuns: „Lipsa de timp” — sau obligațiile sociale prea numeroase sau cele profesionale sau supra-încărcările programe de examene.

Nu se poate afirma că se cetește mai puțin astăzi, fiindcă se vând mai puțin cărți.

O carte pe o poliță de cărți este un prieten, la care poți reveni mereu. Publicația săptămânală, ori câtă plăcere ne-ar oferi, nu este decât o poștă trecătoare, susține bibliotecarul. (?)

Frejul cărților este și în Franța, prea mare pentru majoritatea punghilor cetitorilor.

Condițiile economice grele duc, în mod fatal, la proprietatea colectivă — deoarece insul nu are puțința de a-și cumpăra multe cărți, trebuie să viziteze bibliotecile.

Aici are să-și găsească cetitorul noutățile literare. Bibliotecarul nu va fi în viitor numai un conservator de cărți, ci o călăuză. Va avea să stărnească în public gustul de a citi și să caute elementele acestei lecturi.

Misluna este aceasta: să cheme pe „omul de pe stradă”, pe cetățean, și să-i dea, în oraș, „grădini spirituale”. Pe sate bibliotecii, cari circulă, și cari permit să se înnoiască des

aprovizionarea cu cărți. În regiunea Soisson s'a adevărit, că atât țărani francezi, cât și orășenii, au dragoste de lectură, câteodată au țărani chiar o pasiune mai mare de carte decât orășenii.

E vorba, deci, de o organizație administrativă.

A doua mistune e mult mai delicată: bibliotecarul, după același Ortega y Gasset, „are să exercite politica cărții. Va trebui să ajungă imblânzitorul cărții în furie”.

Dor trebui să fie censurați, deci, scriitorii, după editori și criticii și de bibliotecari? N'ar fi primejdioasă această cenzură? De sigur, te poți teme că nu va fi lipsit de orice învinuire verdictul, dar autorii și cetitorii vor putea să-și aducă reclamațiile oricând înaintea conducerei bibliotecii. „Bibliotecarul nu va fi un judecător, ci, după cuvintele lui Ortega, „un medic, igienistul lecturilor”.

De sigur, cultura spiritului cere libertate și bibliotecarul nu poate impune cu puterea și nici să fie un agent politic.

„Om înțeles în materie, amic cu sfaturi bune, bibliotecarul va încerca pur și simplu, de a ndruma pe cetitorii săi, ținând seamă de gusturile lor, cari nu vor fi întotdeauna ale sale, va înțelege că unii preferă romanul de aventuri studiilor psihologice; dar, în fiecare gen, își va da osteneala de a prezenta numai ceea ce este mai bun”.

Bibliotecarul francez încheie: Există astfel de bibliotecari, mai cu seamă între cei tineri — e vorba numai ca guvernul să le dea mijloacele trebuincioase și astfel va fi salvată cartea cea bună! H. P.-P.